

*Příspěvky
k ústecké vlastivědě*

číslo 11

Muzeum města Ústí nad Labem

2015

ISSN 1213-1873

OBSAH

Historie

Valtářovská loděnice (Martin Krsek).....	2
--	---

Archeologie

„Není Ústí jako Ústí“ aneb Každodenní život ústeckých měšťanů na Lužnici a Labi v době husitských nepokojů (Martina Vodáková).....	6
Detektorový průzkum u osady Žďárek (Luboš Rypka).....	14

Přírodověda

Minulost a současnost lomu Chabařovice (Zdeněk Čížek, Karel Walter).....	20
Květena Střížovického vrchu ve světle historických nálezů (Petr Bultas, Roman Kroufek).....	30
Bohatá kolekce požerků (Jiří Spružina).....	37
Zápisky z terénního deníku (Jiří Spružina).....	41

Knihovna

Novinky regionální literatury (Helena Houfková).....	45
--	----

Výstavy

Meopta 80 (Jiří Preclík).....	48
Zdeněk Urban – Obrázky ze života (Vladimír Cettl).....	53
Jak se žilo za Husáka (Tomáš Okurka).....	55

Akce pro školy

Interaktivní program „Zubr Emil“ (Martina Kaucká).....	59
--	----

Zprávy a novinky

23. Muzejní sympozium v Riedu (Václav Houfek).....	62
Zemřel dlouholetý spolupracovník muzea Rolf Červený (Martin Krsek).....	63
Co nás strašidla naučila v roce 2014? (Martina Kaucká).....	65
Konference České společnosti ornitologické (Václav Beran).....	68
Model letadla Albatros Oeffag D III 153.119.....	70
Dary moře.....	71
Rozhovor s Václavem Houfkem, novým ředitelem muzea.....	72
Memorandum porozumění pro ochranu stěhovavých dravců a sov Eurasie (Raptors MOU).....	74
Exponáty měsíce.....	75

VALTÍŘOVSKÁ LODĚNICE

Martin Krsek

Na přelomu února a března se definitivně uzavřela několikasetletá historie stavby říčních člunů na Ústecku. Zařízení loděnice ve Valtířově rozebrala těžká technika do kovošrotu. Zaniklo tak poslední místo, kde ještě před třemi lety rostla doslova od šroubku mohutná ocelová plavidla. Druhá ústecká loděnice v Olšinkách pro změnu podlehlá spontánní devastaci v uplynulých dvou letech.

Byl to fascinující okamžik, když dokončená loď poprvé s velkým šplouchnutím sklouzla z loděnice do řeky. Přestože se v Ústí stavěla v průměru čtyři plavidla ročně, pokaždé to znamenalo společenskou událost, u níž nechybělo šampaňské a fotoreportéři. Dynamické fotografie lodí se stříkající vodou zůstanou za okamžik tím jediným, co bude tradici ústeckého loďařství připomínat. Mostové jeřáby, řezačky ocelových plátů, obří matrice pro

Zaniklý areál Valtířovské loděnice (foto J. Preclík)

stavbu lodních trupů či železné skluzy do řeky, to všechno se v posledních dnech změnilo v kusy šrotu a zamířilo do tavicích pecí oceláren. Valtířovská loděnice s tradicí od roku 1881 bude po vyčištění od všeho železného čekat na nové využití. Podle majitele projevili zájem dva investoři, kteří by zde chtěli zřídit přístav a opravnu pro malé lodě.

Současný majitel areálu, firma Kovodemont, umožnil muzejníkům zdokumentovat loděnici a vybrat zajímavé exponáty pro muzeum. Areál byl sice zanedbaný, ale když muzejníci dorazili na první obhlídku, vypadalo to, jakoby loďaři teprve včera odešli od svého náradí a zítra zase mají pokračovat ve stavbě majestátních plavidel. Průzkum všech objektů loděnice přinesl pro muzejní sbírky takové objevy jako lodní lampy, historická vesla ze záchranných člunů, lodní houkačka a další drobné součásti pro stavbu lodí. Historici se probírali hromadou precizní výkresové dokumentace, ale narazili třeba i na šatní skříňku plnou prázdných lahví od vína s etiketami starými čtyřicet let nebo na zapomenutou kolekci propagandistických plakátů z dob normalizace. Odvezli také náradí z kovářny či plechové šablony pro vyhotovení jmen lodí v češtině, ruštině, holandštině a dalších jazycích. Rozměrově největší objev představovala obří dřevěná šablona, podle níž se stavěl profil trupu lodě. Její délka přesahuje pět metrů a výška dva metry (je možné si ji prohlédnout ve dvoře muzea – visí v průjezdu).

Muzejníci Martin Krsek a Václav Beran prohlíží přístrojové vybavení loděnice (foto J. Preclík)

Nedatovaná fotografie spouštění nové lodě na řeku ve Valtířově (fotoarchiv Jiřího Jonáka)

Všechny předměty vybrané do sbírek firma Kovodemont muzeu darovala. Návštěvníci dostali prostřednictvím „Exponátu měsíce“ obratem příležitost podstatnou část čerstvé akvizice vidět. Předměty se do vitríny dostaly v takovém stavu, v jakém je muzejníci našli – zaprášené, poznamenané povodněmi, aby si veřejnost uměla udělat představu, že muzejnictví bývá čas od času pěkně špinavá práce.

Loděnici ve Valtířově založil roku 1881 loďař Anton Thiele. Zpočátku stavěl jen dřevěné labské čluny na dopravu ovoce a dalších komodit. Po smrti zakladatele roku 1916 převzal podnik stejnojmenný syn. Loděnice se po první světové válce rozšířila o lodní výtah, což umožnilo také opravovat velké říční lodě na břehu. Za války musel podnik přejít na válečný průmysl a stavěl například dělové čluny. Loděnice spadla roku 1945 jako německý majetek pod národní správu, avšak její německý majitel nebyl zařazen do odsunu. Anton Thiele, coby nenahraditelný specialista, tak pracoval ve svém podniku až do roku 1957. Zemřel roku 1975 a je pohřben na hřbitově hned za plotem loděnice. Podnik ve Valtířově se v padesátých letech propojil

s další ústeckou loděnicí v Olšinkách. Ta má stejně dlouhou tradici, ale dosáhla většího významu. V meziválečném období se tu zrodil například slavný kolesový parník Vyšehrad (původní název Antonín Švehla) brázdící dnes pražskou Vltavu, nebo vůbec první zadokolesové remorkéry v Evropě. V ústeckých loděnicích se v poválečném období stavěly obří nákladní čluny o nosnosti 1000 tun, ale také plovoucí čerpací stanice pro SSSR, osobní lodě, a dokonce i takové speciality jako plovoucí sauna. Po roce 1989 se podnik dostal do soukromých rukou v rámci privatizace národního podniku České loděnice. Lodě ve Valtířově rostly až do hospodářské krize v roce 2010. Jedním z posledních výtvorů ústecké loďařské tradice byla 125 metrů dlouhá cisternová loď pro zákazníka z Belgie.

Část zachráněného vybavení loděnice vystavená v březnu 2015 jako Exponát měsíce (foto J. Preclík)

„NENÍ ÚSTÍ JAKO ÚSTÍ“

ANEŽ

KAŽDODENNÍ ŽIVOT ÚSTECKÝCH MĚŠŤANŮ NA
LUŽNICI A LABI V DOBĚ HUSITSKÝCH NEPOKOJŮ

Martina Vodáková

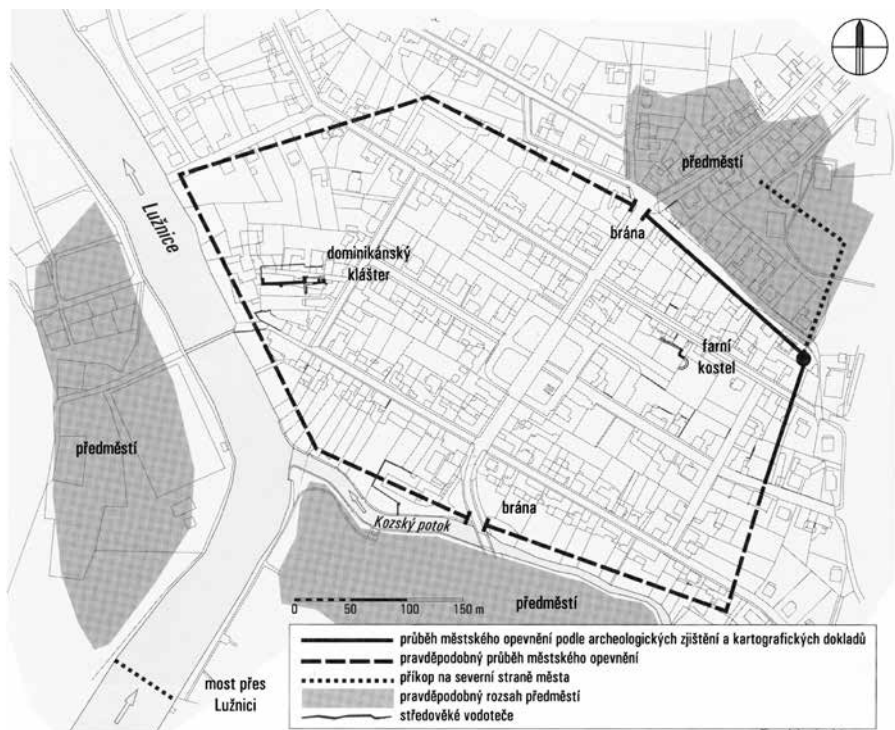
Slovní hříčka v názvu této skromné stati nás zavádí až na práh domácností měšťanů ze Sezimova Ústí a z Ústí nad Labem. Vzduch na počátku 15. století stále více houstl a běžný život měšťanů se měl brzy radikálně změnit.

Ústí nad Labem bylo v roce 1426 po bitvě Na Běhání zpusťošeno husitskými vojsky. Město se z toho ale po několika letech zmaťořilo. Daleko dramatictější události proběhly o 6 let dřívě v Sezimově Ústí. V únoru roku 1420 panovala mezi přívrženci husitství vzrušená atmosféra. Na dny mezi 10.–14. únorem byl totiž vypočítán příchod Krista, který vyhladí všechno zlo a nastolí nový věk tisícileté říše, kde však budou moci žít jen spravedliví a čistí. Zkažená církev se všemi jejími nešvary měla být napravena. Husité byli ze Sezimova Ústí před necelým rokem vypuzeni, ale část z nich živořila v okolních lesích a oddávala se chiliastickým vizím, tj. očekávala v ony dny příchod Spasitele. Ten však nepřicházel, a proto se rozhodli vzít spravedlnost do vlastních rukou. Existovala totiž představa, že pokud husité sami vymýtí zlo i s kořeny, Kristus se nakonec ukáže.

A tak 21. 2. 1420 k ránu na Popeleční středu husité kvapně dobyli Sezimovo Ústí, které bylo plné dospávajících opilců, kteří prohýřili před začátkem velkého půstu celou noc. Překvapení katolíci byli zajati a vyhnáni a celé město se dostalo pod kontrolu husitů. Město jim však ze strategických důvodů nevyhovovalo, a proto se po několika dnech přesunuli do polohy Hradiště, kde založili novou základnu Obec hory Tábor, dnešní město Tábor. Sezimovo Ústí bylo potom 30. 3. 1420 srovnáno se zemí a vypáleno do základů. Můžeme přímo naslouchat dramatickému líčení Vavřince z Březové, autora Husitské kroniky: „...sami se po jistém času, město Ústí ohněm spálivše, s ženami, s dětmi na horu Tábor přestěhovali...“

To je vše, co nám k tomu Vavřinec říká. Jen stěží si z toho lze představit situaci na doutnajícím spáleništi právě poničeného města. Říká se, že písemné prameny jsou slepé, ale upovídáné a archeologické prameny cosi vidí, ale

Rekonstrukce půdorysu Sezimova Ústí (Cernáková et al. 2014) a oblast řemeslnického předměstí kolem r. 1420: šikmé šrafování – osídlená plocha, silné plné čáry – vodní zdroje a vodoteče, čárkovaně – předpokládaná cesta (Richter & Krajič 2001)

jsou němé. Díky této druhé složce se ale přeci jen skládá barevnější obraz zkažky. Tato pochmurná událost normální lidi děsí, ale pro archeology je to žeň. Jednorázový a rychlý zánik, kdy si lidé s sebou nestihnou nic odnést, nabízí fyzický snímek okamžiku, kdy k zániku došlo. Za příznivých podmínek se nám odhalí

zakonzervovaný moment a díky tomu se můžeme odvážit vstoupit do ulic i jednotlivých usedlostí v Sezimově Ústí.

Děj příběhu jsme si již vyličili a zbývá představit jeviště. Město se nacházelo na soutoku Lužnice a Kozského potoka. Skládalo se z jádra, které bylo sevřeno v hradbách, a ze tří předměstí. Ve 20. letech 19. století bylo město v prostoru středověkého centra obnoveno a plocha byla znovu zastavěna. Velká část středověkého města tak byla během nového budování definitivně zničena.

Odlišný osud potkal předměstí na levém břehu. To zůstalo pod zemí uchováno až do 60. let 20. století, kdy zde byl zahájen archeologický výzkum, který trval více než 25 let a na světlo odhalil ohromující detaily o životě lidí, kteří zde bydleli.

Předměstí se tísnilo mezi svahem na západě a Lužnicí na východě a v jižní části bylo obtékáno Pracovským potokem. Vody však bylo potřeba více, a proto zde byl vybudován důmyslný systém. Od severu k jihu uměle vyhloubili nové koryto potoka, v západním svahu vystavěli soustavu vodních nádrží a vodu z nich odváděli v severní části předměstí přímo do nové vodoteče.

Co bylo příčinou takové spotřeby vody? Archeologie poskytuje jasnou odpověď. Na našem předměstí žili a pracovali řemeslníci a snadný přístup k vodě byl pro ně důležitý. Z městských hradeb byli zřejmě vyloučeni kvůli nebezpečí požáru a nelibému zápachu, který se často šířil z jejich dílen.

Červeně malovaný džbán, pohár a mísa, 14.–15. století, Ústí nad Labem
(velikost 165 x 135, 157 x 85 mm, 95 x 210 mm, foto J. Preclík)

Vedle sebe tady pracovali řemeslníci ve dvou cihelnách, pěti hrnčírňách, v kovárně, sladovně, řeznictví, pekařství a v koželužství. Díky výsledkům archeologického výzkumu můžeme pozorovat živobyetí a rozdělanou práci lidí, kterou už nestihli dokončit.

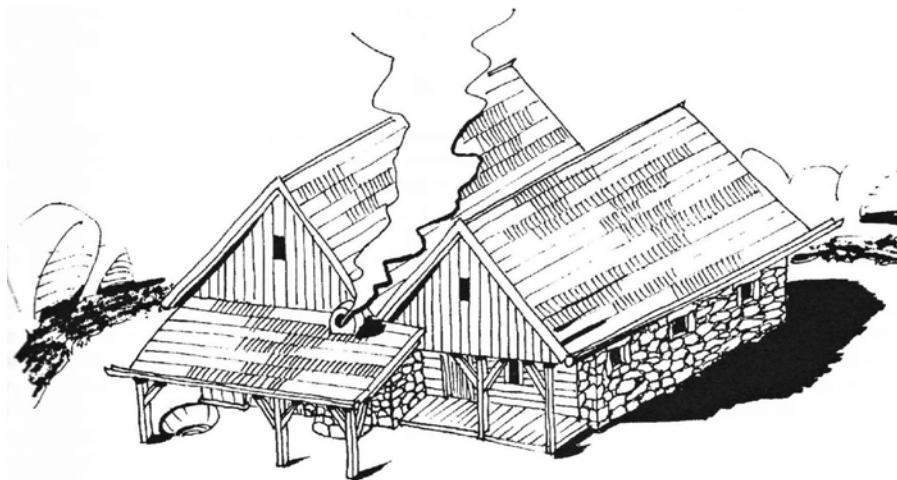
Pokud bychom se chtěli ve středověku dostat na levobřežní předměstí, museli bychom přejít most přes Lužnici. Jeho zbytky byly odhaleny potápěčským průzkumem v korytě řeky na úrovni jižní části předměstí. Rekonstrukce cesty by nás dále vedla podél řeky.

Nejdříve bychom se zastavili u **hrnčírů**. Celkem zde bylo identifikováno pět hrnčírských usedlostí, z nichž má ale každá jinou dispozici a zvláštnosti. Místní hrnčíři měli k ruce vždy několik dalších zaměstnanců. Někdo musel nakopat hlínu a dále o ni pečovat a zpracovávat ji. Hlínu bylo nutno opakovaně hnětat, prolévat vodou a vybírat nevhodné příměsi. Zpracovaná hrnčírská hlína byla cenná, a tudíž byla skladovaná v menších sklípcech či vydřevených jamách. Nejdůležitějším nástrojem pro hrnčíře byl hrnčírský kruh a formy na výrobu kachlů. V dílnách i mimo ně se pak nacházela jedna či více hrnčírských jednoprostorových pecí.

Nejčastějším produktem hrnčírů byla stolní keramika, hlavně hrnce, džbány, mísy, pokličky a poháry. Mezi běžnou a pro obyčejné smrtelníky nudnou keramikou se však objevuje jedna výjimka. Keramický hrneček, nazývaný Husův, který zamotal hlavu mnohým badatelům z nejrůznějších oborů. Jsou na něm vyryty dva nápisy, latinský pod okrajem a český u dna. Po podrobných analýzách desítek vědců se usuzuje, že hrneček mohl sloužit jako liturgická nádoba sezimovoústeckým husitům.

Velice přitažlivě působí kachle. Na základě dvou koncentrací kachlů byly vytvořeny i jejich celkové rekonstrukce. První soubor obsahoval asi 100 kusů téměř neporušených prořezávaných kachlů a druhý kolem 80 nádobkových kachlů. Obě situace se nacházely v různých usedlostech, ale v podobných náleзовých souvislostech. Původně byly umístěny ve skladovacích prostorech a v plné kráse čekaly na svého kupce. Při výzkumu bylo patrné, že hrnčíř šetřil místem ve skladu, a tak nádobkové kachle narovnal do komínků. Všechno to bylo ale marné. Podobně zajímavé situace můžeme tušit i v dosud nezpracovaných výzkumech z Předmostí v Ústí nad Labem.

Po cestě dále si můžeme u **kováře** nechat překovat utrmácenou kobylu. Stačí zajít pod přístřešek jeho usedlosti. Hned vedle se nachází výheň vyložená kameny a před ní kovadlina. Dále zde nacházíme sklady starého

Vyobrazení podkováře z Norimberské knihy řemesel (1432)

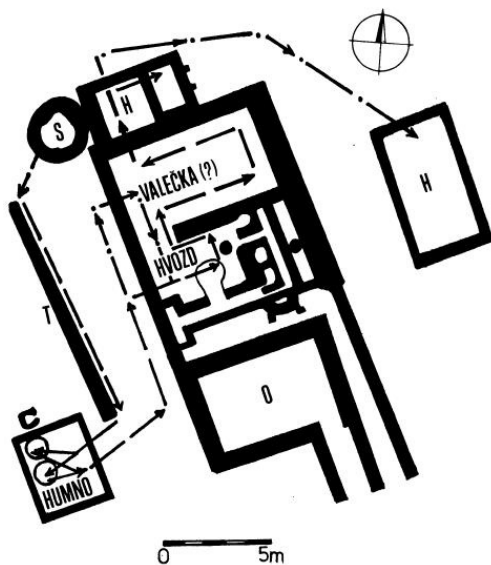
Rekonstrukce kovárny ze Sezimova Ústí před zánikem r. 1420
(Krajc 2003)

železa, které umně překovával na nové výrobky. Pracoval zde zručný kovář, který si poradil s výrobou stavebního kování (hřebíky, skoby, řetězy a panty), s předměty denní potřeby (nože), dokázal vyrobít podkovu a okovat koně, a zároveň byl zámečnick. Před vzplanutím jeho domova měl určitě velice naspěch. Stihl si odnést jen to nejvzácnější – kovadlinu a několik dalších nástrojů. Váček s 19 groši raženými za Václava IV. však už vzít nestihl, proto zůstaly ve svém úkrytu až do archeologického výzkumu.

Člověku by snad ani nechutnalo, kdyby to nemohl zapít něčím hutným. Vedle se nacházela **sladovna**, kde byl připravován slad, základní surovina pro výrobu piva. Sladovník by nás mohl vzít na exkurzi a ukázat nám jednotlivé fáze výroby sladu, tak jak je možné je tušit z archeologického výzkumu. Skladovaný ječmen či pšenici nejprve máčel v dřevěných kádích na humně, kam byla dochovaným trativodem přiváděna voda ze studny. Potom musel nechat obilí naklíčit, a to buď přímo v humně na podlaze, nebo ve valečce. Odtud bylo naklíčené obilí přesunuto do hvozdu, kde se sušilo. K tomu sloužil důmyslný systém složený z topeniště, teplovzdušných kanálů a komínů. Nad kanály bylo na dřevěných rostech rozprostřeno obilí. Po vysušení slad skladoval ve špýcharu, naložil ho do pytlů a odvezl do místního mlýna k rozemletí. Teprve potom byl slad připraven k výrobě piva. Cesta od obilného zrna k vytouženému doušku je, jak vidíme, dlouhá a pracná.

Notně posílení mokem pokračujeme v cestě do svahu k našemu poslednímu zastavení, k **cihlářům**. Ve zdejších cihlárnách se kromě cihel vyráběly také dlaždice a střešní krytina (prejzy a háky). Na základě výsledků archeologického výzkumu si můžeme rámcově představit, jak výroba vypadala. Hlína se těžila přímo ze svahu u cihlárny a musela být dále důkladně zpracována. Na volných místech parcely ji rozprostřeli na dlouhé hromady, různě ji přehazovali, probírali, nasekávali, hnětli a prolévali vodou. Potřebná voda byla získávána ze studně a z potoka. Po tomto zdlouhavém procesu se z hlíny vytvarovaly za pomoci forem požadované tvary a nechaly se nějakou dobu schnout. Pak byly uschlé polotovary vypáleny v peci. Důkazem toho, jak rychlý byl konec tohoto předměstí, se staly vsádky vypálených výrobků,

Rekonstrukce fungování sladovny ze Sezimova Ústí (Krajíc 1989): S – studna, T – trativod, H – hospodářská stavba, O – obytná část domu; šipky označují postup výrobního procesu

kteří už ale z pece nikdo nevyzvedl. V ruinách pecí nacházíme nevyzvednuté prejzy či dlaždice. O kdysi čilém ruchu vypovídají různé stopy lidských prstů a dlaní, otisky psích a kočičích tlapek či stébel trávy, které vyprávějí příběh o živoucím předměstí.

Tím naše procházka po předměstí končí. Ještě jednou se ale vraťme zpět a pozorněji se zadívejme na nejběžnější stránku lidského života. Na středověkých parcelách se často setkáváme s odpadními jímkami, které fungovaly jako dnešní kontejnery. Nálezy v nich obsažené nám utváří představu, co se z domácnosti vyhazovalo. Vedle předmětů z keramiky (nádoby, kachle ad.) je to sklo, dřevěné, kostěné, kamenné a železné předměty. Díky vlhkému prostředí lze zachytit i kožené artefakty. Nejčastěji se jedná o části svrchních oděvů a bot.

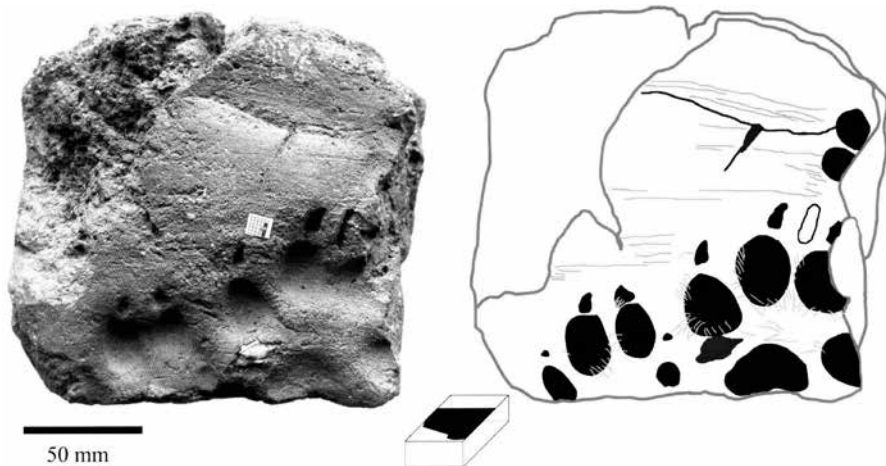
Kromě toho je možné díky moderním metodám zkoumat pouhým okem neviditelné parazity, kteří mohli lidem způsobit vážné zdravotní problémy. Hygienické podmínky ve středověkých městech byly katastrofální. Studny byly běžně kontaminovány odpady z jímek a vyskytovala se v nich vajíč-

ka tenkohlavce bičíkového či škrkavky. Voda z takové studny byla pro člověka velmi nebezpečná.

Za normálních okolností je nemožné vžít se do myslí lidí, kteří žili stovky let před námi. Díky výsledkům archeologických výzkumů je to ale přeci jen trochu možné. Prozaickou spojnici mezi námi a středověkem mohou být paraziti, kteří během staletí neprošli, na rozdíl od okrajů keramických nádob, žádným zásadním chronologickým vývojem.

Cihláři při práci, kolem roku 1410
(Krajíc 2008)

Fragment cihly se stopami psích tlapek (Krajíc 2008)

Literatura:

- Cermanová P., Novotný R., Soukup P. (2014): Husitské století. Praha, s. 525.
- Čornej P. (2000): Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402–1437. Praha – Litomyšl, s. 230–239.
- Drda M., Krajíc R. (2001): Tzv. Husův hrneček – originál nebo dokonalý padělek? In: Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho recepci na prahu třetího milénia (Papežská lateránská univerzita Řím, 15.–18. prosince 1999). Husitský Tábor, supplementum 1, Ústí nad Labem – Tábor, s. 505–601.
- Hazlbauer Z., Chotěbor P. (1990): Stavební rekonstrukce dvou vrcholně gotických kamen ze Sezimova Ústí, *Archaeologia historica* 15, s. 361–383.
- Krajíc R. (1989): Středověká sladovna v Sezimově Ústí, *Památky archeologické* 80, s. 159–187.
- Krajíc R. (2003): Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Díl 1. Praha – Sezimovo Ústí – Tábor.
- Krajíc R. (2008): Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 4. Středověké cihlářství. České Budějovice – Praha.
- Richter M., Krajíc R. (2001): Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 2. Levobřežní předměstí – archeologický výzkum 1962–1988. Praha – Sezimovo Ústí – Tábor, s. 127–138.
- Šmahel F. (1988): Dějiny Tábora. Díl 1. Sv. 1. (do roku 1421). Praha, s. 112–115.

DETEKTOROVÝ PRŮZKUM U OSADY ŽĎÁREK

Luboš Rypka

Již od počátku roku 2013 sledují archeologové Muzea města Ústí nad Labem území v blízkosti osady Žďárek. Tento zájem byl vyvolán záměrem investora, společnosti Nupharo Park, a. s., realizovat v blízkosti státní hranice se SRN ambiciózní projekt výstavby kampusu vědecko-technického parku (VTP Nupharo). Námi sledovaná lokalita se nachází SSV od osady Žďárek, mezi dálnicí D8 a silnicí I/13 (tzv. starou teplickou silnicí), v jižní části katastrálního území Knínice u Libouchce. Jde o mírnou rovinu a lehce stoupající severní svah, jenž se pozvolna sklání k jihu a jihozápadu, nadmořská výška kolísá mezi 412–425 m n. m. Plocha je na severu ohraničena dálničním nadjezdem a na jihu obslužnou komunikací, jež je pozůstatkem původní staré teplické silnice I/13 (nyní částečně přeložené). V katastrálních mapách se v těchto místech objevuje pomístní označení trati „Na Fibichu“.

V těsné blízkosti lokality se nachází křižovatka historických cest ve směru Teplice–Děčín a Ústí nad Labem–Dražďany, jež byly součástí komplexu dálkových tras tzv. Chlumecké stezky (zvané též Srbská či Solná). Tyto hlavní směry cest jsou nejméně pozdně středověkého, ale nejspíše alespoň zčásti již pravěkého stáří. Dále se této oblasti dotkly i různé válečné události, zejména napoleonského období, ale také události konce 2. světové války (ústupová trasa německých jednotek). Pravěké osídlení známe až z nižších poloh do 350 m n. m. (trvalé osídlení vyšších poloh je pro zemědělské populace spíše výjimečné). Ojedinelé pravěké nálezy z horského pásma Krušných hor jsou dosud nepočtené, jde tak zatím spíše jen o stopy lidských aktivit v této oblasti. Nejčastěji jsou dávány do souvislosti právě s výše zmíněnými dálkovými trasami spojujícími území Čech s územím dnešního Saska či s předpokládanou prospekci rud neželezných kovů, především cínu. Trvalější osídlení vyšších poloh nad 350 m n. m. máme v této oblasti doloženo písemnými zmínkami až pro období raného a vrcholného středověku, případně až pro období raného novověku.

Povrchový detektorový průzkum v celé ploše areálu byl postupně proveden během několika dní v květnu a červnu 2013 ve spolupráci se zkušenými a spolehlivými hledači s detektory kovů, dobrovolnými spolupracovníky muzeí v regionu. Ve všech průzkumných dnech byly výsledky průzkumu pozitivní. Převážná většina nálezů byla archeologem zaměřena přístrojem

Letecký snímek plochy naleziště (světlá plocha) v době rýhování v roce 2013 (těsně po provedení detektorového průzkumu) s podkladem současné katastrální mapy.

Zdroj: <http://nahlizenidokn.cuzk.cz/>

GPS, koncentrace jednotlivých nálezů tak mohly být později zaneseny do map. Pro archeologickou sbírku ústeckého muzea bylo získáno 261 sáčků s 264 předměty různého stáří a stupně dochování. Zajištěné nálezy byly ošetřeny v konzervátorské dílně, jejich stav dochování negativně ovlivnilo agresivní jílovité podloží s vysokým obsahem železa a nestálý vodní režim na lokalitě. Drobné detaily na předmětech (např. na mincích) jsou tak většinou bohužel nečitelné.

Ve střední části lokality byla nalezena v zachovalém stavu bronzová sekera se středovými laloky, která je datovatelná do mladší doby bronzové, tedy do období popelnicových polí. Sekery sloužily především jako pracovní nástroje, jejich možné univerzálnější použití jako zbraně však lze rovněž pro toto období předpokládat. Na předmětu jsou patrné poměrně mocné vrstvy korozních produktů, které byly ověřeny i laboratorním spektrometrickým měřením provedeným ve Středočeském muzeu v Roztokách u Prahy. Sekera obsahuje cca 37 % mědi a 57 % cínu, v menším poměru obsahuje stopové

množství arzenu, stříbra, antimonu a olova. Naměřené poměry jsou však výrazně zkresleny právě kvůli měření povrchu „znečištěného“ vrstvami korozních produktů.

S největší pravděpodobností jde o nález z trasy dálkové cesty tzv. Chlumecké stezky, i když nelze zcela vyloučit ani nález z bezprostředního zájmu dosud neznámého sídliště (to by se nalézalo nejspíše jižně od lokality v okolí osady Žďárek či obce Žďár). Přímou na naší lokalitě pozdější rýhování existenci případného sídliště jednoznačně neprokázalo. Na Ústecku máme v tomto období doložen zásah knovízské a lužické kultury, přičemž v obou těchto kulturách se objevují shodné tvary bronzových nástrojů a zbraní.

Menší, lehce prohnutá opasková přezka ledvinovitého tvaru je nápadně podobná přezkám známým ze závěrečné fáze období stěhování národů (langobardská fáze, cca 6. století). Je však vyrobena z tvrdého těžkého šedého kovu, nejspíše z olova s příměsí dalšího kovu, což při stanovení datace působí určité rozpaky. Tyto přezky bývají většinou vyrobeny z bronzu, známe ovšem i přezky ze skla či vyřezané z gagátu. Zda v našem případě jde

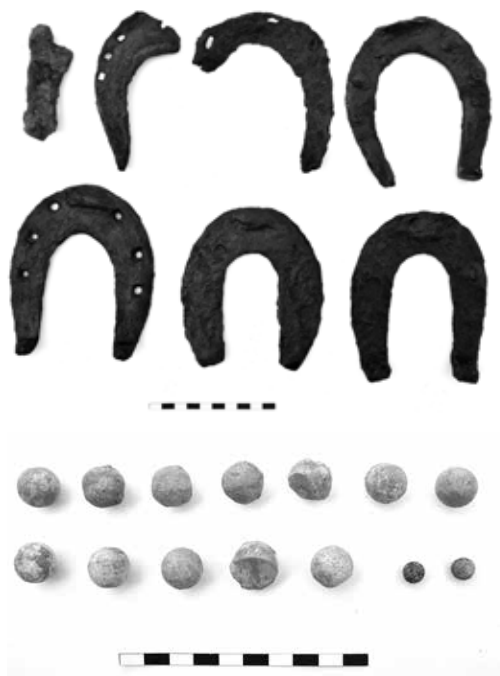
Detektorový průzkum v severovýchodní části lokality. Pohled od východu. Během průzkumu ještě probíhalo rozvážení mezideponií částečně skryté zeminy. (foto L. Rypka)

skutečně o přezku ze stěhování národů, bude ještě předmětem dalšího bádání.

Obrovským překvapením byl také nález železné hlavice meče v severovýchodní části zkoumané plochy v blízkosti staré teplické silnice I/13. Zprvu neforemný předmět obalený silnými nánosy koroze nedovoloval v době nálezů stanovit blíže, o jak vzácný předmět se vlastně jedná. Teprve náročný a zdoluhavý proces odstraňování korozních produktů a konzervace v laboratoři muzea odhalil, že by se mohlo jednat o část chladné zbraně. Předmět byl předběžně určen jako hlavice (koncová část) jedenapůlručního meče z období pokročilého 13. až přelomu 14. a 15. století. Jeho datace bude ještě upřesněna. Tento nález opět s největší pravděpodobností souvisí s Chlumeckou stezkou, případně se středověkým osídlením nejbližšího okolí (obce Knínice, Žďár, Libouchec). K poškození meče a ztrátě jeho spodní části (či původně celého meče) mohlo dojít např. při přepadení či vojenském výpadu proti jednotlivci či skupině pohybující se po této komunikaci. Jedenapůlruční meče bývaly zpravidla ve výzbroji jezdce a jsou tedy zbraněmi spíše horních vrstev.

Nejvíce železných předmětů patří vedle již zmíněné hlavice meče do období vrcholného středověku až raného novověku. Poloviny volských podkov mohou souviset s polními pracemi (využití volů v zápřahu při orbě), pasťovou nebo též s využitím volů jako tažné síly povozů na blízké komunikaci. Koňské podkovy či jejich fragmenty jsou pak nejspíše důkazem využívání koní k jízdě či tahu vozů na blízké komunikaci, eventuálně dokladem využití koní při lovu zvěře ve zdejších lesích.

Výběr z nálezů železných koňských podkov (vrcholný středověk až raný novověk) a olověných projektilů do perkusních zbraní (napoleonské války) (foto J. Preclík)

Neklidné období napoleonských válek charakterizují četné nálezy olověných projektilů (kulí) do perkusních pušek či pistolí. Těchto nálezů bylo na celé lokalitě jednoznačně nejvíce. Některé kule jsou deformované, nesou stopy po nárazu, jiné jsou naopak zřejmě nepoužité a pouze ztracené během ládování. Zajímavým nálezem je předmět, který by mohl být polotovarem hrací kostky z pistolové kule. Naše nálezy zřejmě souvisí buď se závěrečnou etapou bitvy u Chlumce a Přestanova (29.–30. 8. 1813), či s pozdějším pokusem francouzské armády o opětovný průnik do Čech (tzv. bitva u Varvažova ze 17.–18. 9. 1813). Nalezené knoflíky, obecně datovatelné do období 18.–19. století jsou neznačené, mohou být jak vojenské, tak civilní. Alespoň zčásti však mohou pocházet z tohoto období. Neznačené vojenské knoflíky používaly spojenecké oddíly ruské, pruské a rakouské. Z období napoleonských válek může pocházet i několik mincí, zřejmě rakouských ražeb, a pak snad i nákončí řemene, eventuelně i dvě nalezené přezky botové.

Během průzkumu byly objeveny i nálezy z období konce 2. světové války. Jedná se o čtyři kusy vystřelených, nekompletních mosazných nábojnic ráže 23 x 152B sovětské výroby pro 23mm letecký kanón VJa, který byl ve dvou kusech základní výbavou pro bitevník IL-2 „Šturmovik“. Tento typ nábojů byl zaveden v roce 1941, při kadenci 600 ran/min byl letecký kanón schopen ze 400 m prostřelit pancíř silný 25 mm. Na dně nalezených nábojnic nebylo zjištěno žádné označení, konkrétního výrobce tak stanovit nelze. Byly nalezeny téměř v jedné linii šikmo na starou teplickou silnici I/13. Pochází tak nejspíše z bojového náletu na vojenskou (případně civilní či smíšenou) kolonu, nejspíše ze samého závěru války.

Soubor mincí z lokality představuje především ztrátové mince z období 18.–20. století, z nichž většina souvisí zřejmě s polními pracemi.

Povrchovým detektorovým průzkumem byl na ploše budoucího vědeckotechnického parku u osady Žďárek získán početný soubor archeologických nálezů z různých období lidských dějin. Bronzová sekera se středovými laloky z mladší doby bronzové a výjimečný nález železné hlavice meče z přelomu raného a vrcholného středověku, spolu se souborem vrcholně středověkých až raně novověkých podkov významně obohacují naše znalosti o využití sítě cest tzv. Chlumecké stezky v období pravěku, středověku a počínajícího raného novověku. Nedořešený bohužel zatím zůstává nejistý nález přezky, která by eventuelně mohla být vzácným dokladem využívání trasy Chlumecké stezky i během mladší fáze období stěhování národů. Kolekci nálezů doplňuje soubor předmětů z období napoleonských válek a závěru

2. světové války, tedy válečných událostí, jež se bezprostředně dotkly osudů místního obyvatelstva i krajiny samotné.

Velké poděkování patří Miroslavovi a Michalovi Krejčímu, Petrovi Prouzovi, Davidovi Tranžíkovi, Martinovi Vágnerovi a Stanislavovi Lutkovi, bez jejichž pomoci by nebyl průzkum této rozsáhlé plochy vůbec možný.

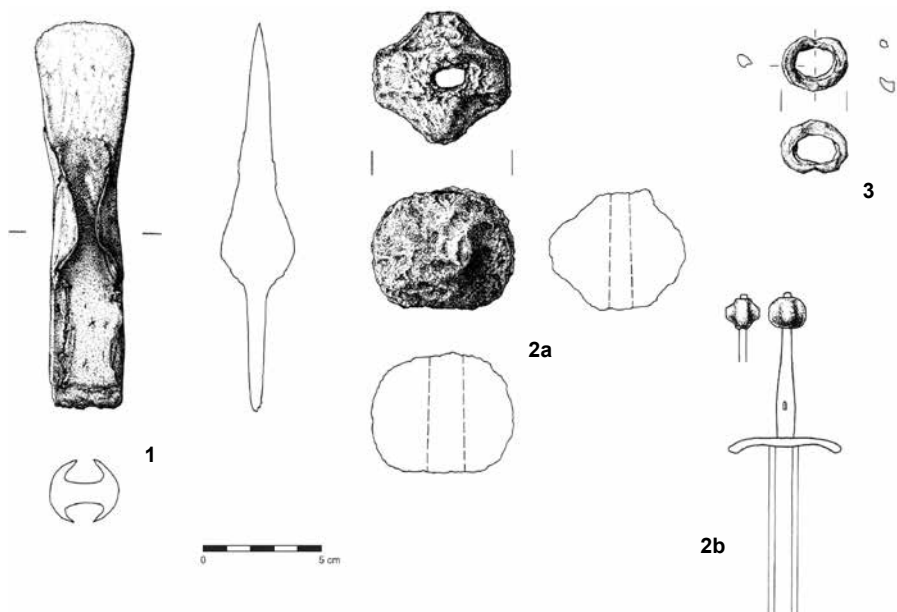
Literatura:

Čižmář M. (2008): Příspěvek k otázce spojnice mezi Čechami a Saskem v době železné. In: Černá E., Kuljavceva Hlavová J. (eds.): Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 2003–2007. Sborník k životnímu jubileu Zdeňka Smrže. Most, s. 229–239.

Rypka L. (2015): Záchraný archeologický výzkum VTP Nupharo, k.ú. Knínice u Libouchce (2. fáze – detektorový průzkum, rýhování). Nálezová zpráva pro investora. Archiv AO Muzea města Ústí nad Labem.

Simon G. (1911): Die Schlacht bei Kulm am 29. und 30. August 1813 und Das Gefecht bei Arbesau am 17. September 1813. Teplitz-Schönau.

Vávra I. (1978): Srbská cesta, Historická geografie 17, s. 369–432, mapa 19.

Nejzajímavější nálezy z detektorové prospekce na ploše VTP Nupharo: 1 – bronzová sekera se středovými laloky, mladší doba bronzová, 2a – železná hlavice jedenapůlručního meče, přelom raného a vrcholného středověku, 2b – hypotetická rekonstrukce vzhledu meče se zvýrazněnou nalezenou částí, 3 – olovená (?) opasková přezka, mladší fáze období stěhování národů (?) (kresba L. Marks)

MINULOST A SOUČASNOST LOMU CHABAŘOVICE

Zdeněk Čížek, Karel Walter

Těžba hnědého uhlí v Lomu Chabařovice byla zahájena v roce 1977. V té době byly totiž vytěženy zásoby vhodného uhlí v lomu Antonín Zápotocký, který zásoboval uhlím tlakovou plynárnu v Úžíně. Proto bylo nutné hledat náhradní zdroje a bylo rozhodnuto o otevření nového Lomu Chabařovice.

Pro zahájení těžby bylo nutno předem provést a zajistit rozsáhlý komplex opatření. V našem případě bylo nutno přeložit trať mezi obcemi Trmice a Bohosudov a provést přeložky silnic. Dále byly vybudovány rozsáhlé vodohospodářské objekty zabraňující přítékání vod z vodotečí zejména od Krušných hor. Byly to retenční nádrže Modlany a Kateřina a centrální přeložka potoků situovaná severně od lomu. Rovněž bylo nutno vybudovat sociální a technické zázemí pro 1 500 lidí – budoucích zaměstnanců. Také se musely postavit a smontovat ohromné velkostroje, položit pásové dopravníky, vybudovat kolejiště, postavit třídírnu, uhelné prádlo a zajistit propojení lomu s Tlakovou plynárnou.

Lom Chabařovice těžil nejkvalitnější a nejekologičtější uhlí v tehdejší Československé republice. Zdejší uhlí má pouhá 0,3 % obsahu síry. (Všechna

Tlaková plynárna Úžín, pohled od jihu (foto K. Walter)

ostatní podobná ložiska České republiky mají minimálně 3x větší obsah síry). Má i nejnižší obsah karcinogenů, jako jsou těžké kovy a arsen. Uhelná sloj zde není od hlavy až k její patě homogenní, ale její kvalita je s výškou proměnná. Místa byla v minulosti sloj přerubána hlubinným dobýváním na zával. To znamená, že těžené uhlí mělo rozdílnou kvalitu dle obsahu popela a tím i výhřevnosti. Uhlí s větším obsahem popela, takzvaně popelem bohaté, bylo dodáváno do tepláren a elektráren. Uhlí popelem chudé pak hlavně do Tlakové plynárny a k zásobování malospotřebitelů.

S ohledem na nízký obsah síry musely mít v minulosti tepelné elektrárny havarijní skládku chabařovického uhlí pro případ inverzních stavů.

Sloj je mocná 20 m a více. Je mísovitě uložena tak, že u výchozových partií je nadloží pouhých 10 m i méně. Traduje se, že v minulosti v Chabařovicích si někde těžili uhlí i ve sklepe. V nejhlubších místech uložení sloje pak nadloží dosahovalo mocnosti až 75 m. Příkryvný poměr, což je číslo, které vyjadřuje, kolik musí být vytěženo kubických metrů nadloží na jednu tunu získaného uhlí, pak zde byl v době uzavření lomu 1 : 7,6 a již v té době v ČR bezkonkurenční (v ostatní části revíru se pohyboval 1 : 10 a více). V případě dotěžení lomu na původně projektovanou hranici by se tento příkryvný poměr snižoval až na hodnotu 1 : 2,3, což je v této republice hodnota naprosto ojedinělá.

Koncepce lomu s ohledem na potřeby společnosti, odbyt uhlí, umístění lomu a úložní poměry byla zvolena jako velkostrojová s pásovou dopravou. Lom Chabařovice zahájil těžbu v oblasti bývalé obce Tuchomyšl, v nejvýhodnější části severočeské hnědouhelné pánve. Porubní fronta se postupně rozvíjela až do její konečné délky 3,5 km, kdy již pak až do uzavření lomu postupovala paralelně na sever. Porubní fronta byla orientována tak, aby v každé její pozici byl dostatek uhlí vhodného ke zplynování. Aby bylo možno

Starý důlní vozík, tak zvaný „hunt“. Jediný dochovaný větší artefakt po bývalé hlubinné činnosti, který byl během životnosti Lomu Chabařovice nalezen (foto Z. Čížek)

Porubní fronta skrývky a uhlí, pohled na sever (foto K. Walter)

těžít uhlí z úrovně cca 70 m pod úrovní okolního terénu, čerpaly se důlní a povrchové vody z okolí lomu, a to na bývalých důlních jámách Kateřina a Franz Jozef.

Na skrývce v předstihu těžila lopatová rýpadla, která odstraňovala zbytky staveb a inženýrských sítí, které by způsobovaly obtíže v těžbě dalších velkostrojů. Odkrývání uhlí zajišťovaly velkostroje, a to jedno rýpadlo kolesové

Pohled do lomu od východu na západ. Vpravo dobývací strana, vlevo strana výsypková. Zde je patrné, že uhelná sloj není monolitická, ale je poznamenána bývalou hlubinnou činností – závaly nadložních jílovců (foto K. Walter)

a tři rýpadla korečková. Těžená zemina byla dopravována na výsypku k jednotlivým zakladačům pásovou dopravou. Uhlí těžila dvě kolesová rýpadla ve spojení s pásovými vozy. Další dvě kolesová rýpadla byla jako záložní.

Celkem tedy na Lomu Chabařovice pracovalo 12 velkostrojů, několik pásových vozů, redeponovacích strojů, řada lopatových rýpadel, buldozerů, překladačů pásových dopravníků a čistička pásových dopravníků od sněhu na bázi tryskového motoru letadla MIG 15. Byl zde vyvinut a realizován transportní vůz pro přepravy poháněcích stanic pásových dopravníků, jehož koncepci pak využívaly i ostatní lomy v celém severočeském hnědouhelném revíru.

Zakládací velkostroj-zakladač. V pozadí na horizontu kolesové rýpadlo těžící první skryvkový řez (foto K. Walter)

Pro vyrovnání výkonů mezi těžebními stroji a odbytovými místy bylo vybudováno uhelné depo. Vytěžené uhlí bylo nutno před distribucí k odběratelům upravit dle jejich požadavků. Za tím účelem zde byla vystavěna drtírna, třídírna a uhelné prádlo. Drtírna měla za účel rozdrtit nadměrné kusy uhlí na frakci, která by byla vhodná pro další proces – třídění.

Ve třídírně pak docházelo k roztřídění uhlí dle velikostních druhů na prach, hruboprach, ořech 1, ořech 2, kostku 1, a kostku 2. V uhelném prádle se oddělovalo uhlí od hlušiny tím způsobem, že se těžená směs nasypala do nádrže s těžkou kapalinou (směs vody a bentonitu – přírodní zemina svými

Obdobytové místo v Trmčich. V pozadí vlevo depo uhlí, v pozadí vpravo objekt hrubé drtírny, vodorovně středem fotografie vede zakrytý most, ve kterém je umístěn lanopásový dopravník. Nahoře most vedoucí do jemné drtírny a dole naložené vagony ČSD energetickým uhlím. (foto K. Walter)

vlastnostmi se podobající jíílům). Zde pak již zapracoval Archimédův zákon: uhlí o nižší měrné hmotnosti plavalo a hlušina klesala ke dnu. Uhlí odebrané na hladině pak bylo před distribucí osprchováno od ulpělých zbytků bentonitu.

Uhlí a zeminy byly dopravovány pásovými dopravníky šíře 1,2 m a 1,8 m při rychlostech 5 m/s. Na lomu Chabařovice bylo provozováno celkem 47 pásových dopravníků o celkové délce 33 km. (Do tohoto čísla nejsou započteny všechny pásové dopravníky na depech, třídírnách a drtírnách, jejichž další počet by několikrát převýšil uvedené číslo). Zvláštní československou raritou pak zde byl dopravník typu CABLE BELT, který byl dlouhý 5,5 km a v přímce bez přesypů spojoval Lom Chabařovice a Tlakovou plynárnu.

Pro bezproblémovou těžbu musel lom provozovat pomocné provozy. Jednalo se o rozsáhlé dílny, středisko pomocné mechanizace, garáže a autodopravu. Zvláštní povinnosti pak mělo středisko asanace, které zajišťovalo hašení zápar a ohňů nejenom ve vytěžených plochách lomu, ale i v odkryté

uhelné sloji. K hašení se využívaly hlavně vody přitékající do lomu ze sloje a okolí a shromažďované v hlavní čerpací stanici na dně lomu. Při jejich nedostatku se pak využíval požární řad o průměru potrubí 30 cm, který přiváděl do lomu vody z Kateřinské nádrže. Hašení ohňů malého rozsahu v prostoru lomu provádělo středisko asanace. Požáry pak likvidoval Závodní požární útvar. Na uzavírku těžbou odkrytých starých chodeb byla přivolávána Hlavní báňská záchranná stanice z Mostu.

Uhlí z Lomu Chabařovice bylo distribuováno ze dvou odbytových míst. Z odbytového místa a třídírny v Úžíně bylo uhlí dodáváno prostřednictvím pásových mostů do Tlakové plynárny Úžín (později přejmenované na Tlakovou plynárnu Ústí). Dále zde byl přebytek tříděného uhlí nakládán na vagony a nákladní auta pro malospotřebitele. Z odbytového místa v Trmicích, kde bylo situováno depo, hrubá a jemná drtírna a uhelné prádlo, bylo uhlí dodáváno prostřednictvím pásové dopravy do Teplárny a elektrárny Trmice. Dále pak zde bylo uhlí nakládáno na vagony, jejichž prostřednictvím bylo dopravováno do elektráren a tepláren dle požadavků spotřebitelů. Vyprané uhlí pak bylo prostřednictvím lanopásu dopravováno do třídírny Úžín a odtud krytými pásovými mosty do plynárny.

Depo uhlí v Trmicích, v pozadí uhelné prádlo, v popředí kolesový redeponovací stroj
(foto K. Walter)

Méně známou skutečností je, že v podloží uhelné sloje se nachází ložisko titaničitých jíílů vhodných pro výrobu cihel a keramiky zajímavě zbarvených do žluta. Tyto jíly byly těženy a výhodně prodávány do Německa. V nadložní sloje pak byly polohy jíílů, z nichž bylo možno vyrábět keramzit.

Za celou životnost Lomu Chabařovice bylo vytěženo 61 492 384 tun uhlí a 237 581 951 m³ zemin. Před ukončením provozu na lomu bylo zasypano dno lomu a vytvořen těsnící klín, kterým byla zatěsněna obnažená uhelná sloj. K tomu bylo použito 15 000 000 m³ zemin. Toto opatření mělo za účel nejenom zabránit samovznícení uhelné sloje, ale i zabránit nekontrolovaným průtokům vod z jezera do okolní sloje a naopak.

Na základě usnesení vlády ČR č. 331/1991, 444/1991 a 331/1992 byla těžba uhlí v Lomu Chabařovice zastavena v roce 1997. Provoz velkostrojů nasazených na těžbu zemin potřebných na sanaci zbytkové jámy pak byl zastaven 17.3.2000. Tímto datem pak byla definitivně ukončena těžební činnost v Lomu Chabařovice a od tohoto okamžiku již zde probíhají jenom rekultivační práce.

Pohled na lanopásový dopravník ze Střížovického vrchu směrem jižním. V pozadí vlevo teplárna Trmice a vpravo kolesové rýpadlo, těžící první řez lomu (foto K. Walter)

Lom byl zastaven v nehlubším místě ve hloubce cca 90 m oproti pouhým 30–40 m projektovaným, kdy by vznikla pouze čtvrtinová „jáma“ oproti současné. Rovněž náklady na sanace a rekultivace by byly mnohonásobně nižší. Předčasné zastavení lomu způsobilo, že organizace si nestačila ze zákona vytvořit fond na sanace a rekultivace a nebyly výsypkou podepřeny v minulosti odtěžené svahy v oblasti kopce Rabenov. Tím došlo k jejich rozsáhlé devastaci. Rovněž nebyla odtěžena halda chemičky. Lom měl vytěžít celou východní část severočeské hnědouhelné pánve beze zbytku a předat toto území pro normální

Hlavní čerpací stanice v lomu. Nahoře jsou poháněcí stanice pásových dopravníků, vlevo je uhelná sloj. V boku vodní jímky je vidět střídání vrstev uhlí a jílovců v podloží sloje.
(foto K. Walter)

bezproblémový rozvoj obcí. To se nestalo a v předmětném území zůstává 120 000 000 tun uhlí, které je ve státních bilancích a dalších 145 698 000 tun, které byly přesunuty do zásob nebilančních. Takže v Chabařovické oblasti je stále ještě nevytěženo více než 265 000 000 tun nejkvalitnějšího a neekologičtějšího hnědého uhlí.

Zastavením dodávek uhlí z lomu Chabařovice vzrostly náklady na dopravu jedné tuny uhlí do Teplárny Trmice ze 2 Kč za dopravenou tunu na 72 Kč, tedy 36násobek nákladů původních. Důvodem byla změna dopravy z pásové na železniční.

Na ukončení těžby Lomu Chabařovice bylo vypracováno podle zákona posouzení dopadů na životní prostředí, tak zvaná EIA. Zde pak bylo konstatováno, že se Lom Chabařovice v době plné těžby podílel na znečištění ústecké aglomerace takto: prach – 2,00 %, kyslíčnick sířičitý – 0,4 %, kyslíčnick dusíku – 0,04 % a že se tyto emise po ukončení těžby lomu sníží o 60 %.

V rámci rekultivačních prací byla zbytková jáma lomu vytvarována do stabilního stavu. Na březích vodní plochy Chabařovice byla zhotovena protiabrazivní opatření a těžbou velkstroje programově v severovýchodní části

Hasiči zmáhající oheň v uhelné sloji (foto K. Walter)

vytvořen prostor pro koupaliště a rekreaci. Napouštění probíhalo od 15. června 2001 do 8. srpna roku 2010. Vodní plocha má rozlohu 252,2 ha a objem vody činí 35 601 000 m³. Vodní plocha je propojena s řekou Bílinou potrubím o světlosti 80 cm a otevřeným korytem v celkové délce 1,2 km. Protože toto propojení má vodorovnou niveletu, jsou zde umístěna vrata, která jsou v případě vysokého stavu v řece Bílině uzavírána za účelem zabránění vtékání vod z řeky do jezera. Palivový kombinát v předmětné oblasti provádí i nadále sledování hladin spodních vod, jakož i sledování stability svahů.

Aby bylo možno v prostoru bývalého Lomu Chabařovice obnovit běžné využívání ploch zde vázaných Dobývacím prostorem Chabařovice, Palivový kombinát Ústí s. p., jenž je správcem tohoto dobývacího prostoru, vyvolal jednání k jeho zrušení. Jednání bylo svoláno na 26. 3. 2015. Obvodní báňský úřad pro území kraje Ústeckého, který jednání řídil, pozval 60 účastníků řízení a dotčených orgánů. Ještě před uvedeným jednáním podali písemně souhlasné stanovisko MPO ČR, MěÚ Trmice a KÚ Ústeckého kraje. Řízení se mimo OBÚ zúčastnil pouze Palivový kombinát, a zasedací místnost zela

prázdnotou. Protože ke zrušení Dobývacího prostoru Chabařovice nebylo žádných námitek, OBÚ ho v zákonné době do konce dubna 2015 zruší.

Otevření prostoru bývalého Lomu Chabařovice (tzv. jezero Milada) pro širokou veřejnost připravuje Palivový kombinát na květen 2015.

V úplném závěru nás omluvte za velmi zkrácené informace o působnosti Lomu Chabařovice, jeho provozu a utváření profilu krajiny spojené s vodní plochou Chabařovice. Celá tato problematika by si jistě zasloužila podrobnější hodnocení z hlediska historického vlivu dobývání uhlí a ukončení jeho těžby na změny krajiny v blízkosti krajského města Ústí nad Labem.

Literatura:

Čížek Z. a kol. (1998): Revitalizace východní části území Severočeské hnědouhelné pánve (SHP), Lom Chabařovice. Palivový kombinát Ústí nad Labem (prosinec 1998).

Čížek Z. a kol. (1999): Geotechnické podmínky výstavby vodní nádrže Chabařovice a vazba na tvorbu životního prostředí. Palivový kombinát Ústí nad Labem (listopad 1999).

Poslední fotografie těžby velkostrojů v Lomu Chabařovice (foto autor neznámý)

KVĚTENA STŘÍŽOVICKÉHO VRCHU VE SVĚTLE HISTORICKÝCH NÁLEZŮ

Petr Bultas, Roman Kroufek

Střížovický vrch (342 m n. m.) je výrazný krajinný prvek plošného charakteru, nacházející se na západním okraji města Ústí nad Labem. Je častým cílem výletů obyvatel města, kterým se z okrajů plošiny otevírají atraktivní pohledy na České středohoří (Vysoký Ostrý, Vaňovský vrch, Kletečnou, Milešovku, Bořeň, Zlatník a další vrchy) a masiv Krušných hor s výrazným Bouřňákem a Komáří vížkou. Je využíván také ke sportovním aktivitám, a to včetně rybářství. V blízkosti rybníka nalezneme sezonní výletní restauraci, na jižním okraji vrcholové plošiny pak kynologické zařízení. Vrchem prochází tři naučné stezky, opatřené informačními tabulemi. Střížovický vrch tak není pouze místem k rekreaci, ale také ke vzdělávání, což ostatně dokazuje jeho pestrá a hodnotná biota, o to významnější, že se nalézají prakticky ve městě.

Geologický podklad Střížovického vrchu tvoří tefritový tuf a hauyntefrit, což je pevná vulkanická hornina, vytvářející destičky světlé barvy. Dvojí tefrit

Křovinami zarůstající xerotermní trávník na jižním úpatí Střížovického vrchu
(foto R. Kroufek)

(pevný a drobný tuf) se nachází na východních svazích nad čtvrtí Klíše. V okolí vrcholové kóty jsou dvě skupiny bývalých lomů na břidlici.

Těleso vytváří na vrcholu terénní depresi, která je částečně zaplněna bezodtokovým chovným rybníkem, v současnosti nazývaným Střížovickým, kdysi Nebeským (nebeský je v rybářské terminologii terminus technicus pro bezodtokový rybník). Jižně od tohoto rybníka je v bývalém poli vlhká proláklna, v současnosti zarůstající vrbami. Druhý, také zarůstající, podstatně menší rybník je při bývalé turistické cestě z Ústí do Chabařovic.

Platí bylo do 70. let využíváno hospodářsky, pěstovala se zde slunečnice, kukuřice a některé druhy obilovin. Nyní tyto plochy leží ladem a některé části zarůstají mladým náletem listnatých stromů.

Fytogeograficky náleží oblast Střížovického vrchu do Českého termofytika, konkrétně okresů 3. a 4b. (Podkrušnohorská pánev, Labské středohoří). Kromě SV-S-SZ a Z-JZ-J-JV svahů a úpatí je porostlý téměř souvislým listnatým lesem, do kterého se vzácně mísí smrk ztepilý, modřín opadavý a borovice lesní, černá a vejmutovka. Na východních svazích se zachovaly fragmenty botanicky druhově chudých kyselých bučin.

Z hlediska botanického jsou v současnosti nejvýznamnějšími místy Střížovického vrchu západní křovinaté svahy s drobnými volnými plochami a JZ-J-JV úpatí. Na části J-JV úpatí byla ještě před sedmdesáti lety tzv. bílá stráň, která zanikla po 2. světové válce, kdy byla na jejím místě založena zahrádkářská kolonie. Okolní terén, kdysi osázený ovocnými sady a místy nevelkými vinicemi, časem zarostl nálety hlohu, trnek, ostružin a růží. Tato místa byla v minulém a předminulém století navštěvována okrajově jak profesionálními, tak i amatérskými botaniky. I přes snadnou dostupnost soustavný botanický výzkum chybí.

Přehled flory Střížovického vrchu udává Domin (1904 a 1953) a nálezy v jeho pracích jsou po více jak 100 letech porovnávány se současností. Významnější počet druhů udává také Lipser et al. (1967–1968). Další nálezy se nacházejí roztroušeně v publikovaných i nepublikovaných pracích a herbariových sbírkách.

V rámci našeho bádání jsme se zaměřili primárně na ověření historických údajů vzácných či jinak zajímavých druhů rostlin, které z oblasti Střížovického vrchu uvádějí dvě výše jmenované publikace. Vlastní průzkum Střížovického vrchu byl prováděn extenzivně v průběhu jedné dekády (2004–2014), byly zaznamenávány i druhy méně významné a běžné, jejichž prezentace bude obsahem jiného textu.

V následujícím přehledu jsou uvedeny nejvýznamnější historické nálezy cévnatých rostlin spolu s údaji o jejich aktuálním rozšíření a případné možnosti

opětovného nalezení. Názvosloví je sjednoceno dle aktuálního seznamu české flóry (Daníhelka et al. 2012).

Legenda:

Stupně ohrožení jsou uváděny dle nejnovějšího Červeného seznamu v následujících kategoriích: C1 – kriticky ohrožený, C2 – silně ohrožený, C3 – ohrožený, C4 – vyžadující pozornost). Další zkratky: D – Domin, L – Lipser et al., PB – Petr Bultas, RK – Roman Kroufek, KN – Karel Nepraš

Bělozářka větevnatá (*Anthericum ramosum*) D, PB, RK, KN; C4

Dodnes relativně běžná v teplých hájích na jižních a západních svazích středohorských vrchů a na vápnatých stráních. Domin ji uvádí z dnes již zaniklé „bílí stráně“ na jihozápadním svahu. V současnosti roste na Střížovickém vrchu pořídka v nejsvětlejších segmentech doubrav jižního svahu.

Bradáček vejčitý (*Listera ovata*) D; C4

Je v oblasti Českého středohoří i celé republiky jednou z nejrozšířenějších orchidejí. Vzhledem k široké ekologické amplitudě druhu, který umí osidlovat různé biotopy, není opětovné nalezení vyloučené.

Hvězdnice chlumní (*Aster amellus*) D; C3

V minulosti šlo o relativně běžný druh, který měl na Ústecku řadu lokalit. Aktuálně je k nalezení pouze u Panenské skály a v Divoké roklí u Mojžíře. Ze Střížovického vrchu znal hvězdnici chlumní pouze Domin, novější údaje nejsou k dispozici. Opětovné nalezení je silně nepravděpodobné.

Chrpa chlumní (*Centaurea triumfetti*) D, L, PB, RK; C3

Rostlina typická pro termofytikum Českého středohoří se na Střížovickém vrchu pravděpodobně nikdy nevyskytovala hojně. Domin ji uvádí ze světlého boru, dnes je známa ze dvou drobných lokalit na jižním, respektive jihozápadním svahu.

Kociánek dvoudomý (*Antennaria dioica*) D; C2

Tento druh znal ze Střížovického vrchu pouze Domin, který jej vídal „pořídka v borech“. V současnosti je kociánek v Českém středohoří velmi vzácný druh, vyskytující se pouze na vrchu Boreč. Na mikrolokalitě na Křížové hoře nad Pohořany byly listové růžice druhu naposledy viděny v roce 2013.

Koniklec luční český (*Pulsatilla pratensis subsp. bohemica*) D, L, PB, RK, KN; C2

Jedna z nejtypičtějších rostlin středohorské skalní stepi se dodnes vyskytuje na Střížovickém vrchu v relativně početné populaci (47 ex. v roce 2014). Lokalita se nachází jižně Střížovic a je významně ohrožena přemnoženou

zvěří. Jediný trs byl několik let pozorován na jihovýchodním svahu u plotu plaveckého areálu; několik trsů u vodárny nad všebořickým sídlištěm v Spartakiádní ulici: na obou stanovištích vymizel. Domin znal koniklec také z kóty Nedvězí, kde dnes již neroste.

Len žlutý (*Linum flavum*) D; C2

Domin uvádí len žlutý ze světlého boru pod již zmiňovanou „bílou strání“. Obojí bohužel zaniklo vznikem zahrádkářské kolonie a opětovné nalezení je prakticky vyloučené, protože jinde na vrchu nejsou vhodné podmínky pro růst. Domin (1904) uvádí pozorování „vysoké formy“ lnu žlutého, která pravděpodobně nemá vyšší taxonomické hodnoty. Dle Květeny ČR představuje výskyt na Střížovickém vrchu výškové maximum druhu v České republice. Realita je pravděpodobně odlišná. Jednak je v Květeně ČR mylně Střížovickému vrchu přisuzována nadmořská výška cca 500 m n. m., jednak zde rostl len ve výšce 200–250 m n. m.

Lilie zlatohlavá (*Lilium martagon*) PB, RK; C4

Patří ke stálým průvodcům středohorských dubohabřin a není zde nijak ohrožena. Pro svůj atraktivní květ bývá občas předmětem sběru do okrasných kytic. Na sledovaném území se vyskytuje vzácně v listnatých lesích na jižním svahu, kde často trpí přílišným zastíněním.

Pupava (*Carlina* sp.) D, L, PB, RK

Rozbor českých pupav komplexu *Carlina vulgaris* agg. provedl Kubát (2013). Na Střížovickém vrchu přichází v úvahu jak nejběžnější pupava

Travní porosty na jižním svahu, hostící řadu významných druhů rostlin (foto R. Kroufek)

1) zvoněk boloňský, 2) koniklec luční český, 3) zárazka zardělá, 4) růže galská
(foto R. Kroufek)

obecná (*C. vulgaris*), tak vzácnější taxon pupava Biebersteinova prostřední (*C. biebersteinii* subsp. *brevibracteata*). Rostliny, které by mohly náležet druhému jmenovanému taxonu, byly pozorovány na jižních svazích. Domin sám uvádí oba taxony.

Růže galská (*Rosa gallica*) D, PB; C3

Růže nízkého vzrůstu s výraznými ozdobnými květy je dodnes nedílnou součástí flóry Českého středohoří. Domin tento druh uvádí z kóty Nedvězí, kde roste dodnes (2014).

Smrkovník plazivý (*Goodyera repens*) D; C1

Pravděpodobně nejvzácnější rostlina ze Střížovického vrchu, která zde kdy byla udávána (ze sledovaných publikací) a zmíněná pouze Dominem, a to z hájů. On sám ji zde nejspíš nikdy neviděl a pouze cituje starší nález. Z Českého středohoří jsou poslední údaje z přelomu 19. a 20. století a opětovné nalezení této zajímavé orchideje je v oblasti Střížovického vrchu vyloučené.

Stulík žlutý (*Nuphar lutea*) PB; C4

Výskyt stulíku žlutého, stejně jako leknínu (*Nymphaea* sp.), na Střížovickém rybníku je bezpochyby adventivního původu.

Třemdava bílá (*Dictamnus albus*) D; C3

Ze Střížovického vrchu ji udává pouze Domin, a to z jeho severozápadního konce (k. Nedvězí, 284 m n. m.). Popisuje „krásné dubové háje s neobyčejně bujným podrostem“. Bohužel tento popis je už historií, stejně jako výskyt třemdavy. Ta jinak tvoří stabilní složku okrajů středohorských teplomilných lesů a přilehlých trávníků. Opětovné nalezení je vzhledem k nepřehlédnutelnosti rostliny a změně v biotopech nepravděpodobné.

Vemeník dvoulistý (*Platanthera bifolia*) D; C3

Kdysi poměrně běžná orchidej světlých hájů dnes na Ústecku prakticky chybí a pokusy o opětovné nalezení jsou neúspěšné. Na Střížovickém vrchu dnes chybí vhodné nedotčené biotopy, a tak tento druh pokládáme za vymřelý.

Vousatka prstnatá (*Bothriochloa ischaemum*) D, L, RK, KN; C3

Tato nápadná a ozdobná tráva se dodnes vyskytuje ve větším množství na jižním svahu, kde indikuje nejzachovalejší porosty, charakteristické výskytem dalších vzácných druhů.

Záraza zardělá (*Orobanche kochii*) PB, RK, KN; C3

Nejběžnější středohorská zárafa se vyskytuje roztroušeně na jižním svahu vrchu, prakticky každoročně kvete více než deset jedinců. Ojediněle byla také pozorována na jihovýchodním svahu v trávnících nad plaveckým areálem. Vzhledem k relativně nízkým nárokům a dostatečnému výskytu hostitele

(chrpa čekánek), je tato parazitická rostlina dnes na Střížovickém vrchu bez přímého ohrožení.

Zvonek boloňský (*Campanula bononiensis*) D, L, PB, RK, KN; C2

Silně ohrožený a nepřehlédnutelný druh zvonku dosud roste na Střížovickém vrchu na stejné lokalitě jako předchozí taxon. Nalezneme jej především při okrajích teplomilných hájů a na lučních porostech, které sbíhají k jižnímu úpatí. Aktuálně zde roste roztroušeně několik desítek jedinců a zvonek boloňský má na lokalitě dobrou perspektivu.

V příspěvku jsou představeny nejvýznamnější druhy cévnatých rostlin, které z oblasti Střížovického vrchu udával Domin (1904), respektive Lipser et al. (1967–68). Tento přehled je komentovaný z hlediska současných znalostí o složení flóry Střížovického vrchu a Českého středohoří. Je doplněn o několik zajímavých nálezů, které byly učiněny v posledních deseti letech a dokreslují studovanou lokalitu jako stále zajímavou z hlediska výskytu vzácných a ohrožených taxonů. Mezi nejvýznamnější, na Střížovickém vrchu dosud rostoucí byliny patří koniklec luční český, zvonek boloňský a záraza zardělá. Výskyt většiny vzácných druhů byl v minulosti a je i dnes lokalizován na jižní svahy vrchu, především jejich travnaté partie.

Děkujeme Karlovi Neprašovi za doprovod na exkurzích a jejich determináční záštitu.

Literatura:

Danihelka J., Chrtek J. Jr., Kaplan Z. (2012): Checklist of vascular plants of the Czech Republic. Preslia, Praha, 84, s. 647–811.

Domin K. (1904): České středohoří, studie fytogeografická. Spisův počtěných jubilejní cenou Královské České Společnosti Nauk, Praha, No. 16, s. 1–248.

Domin K. (1903) in Domin et al. m. s. 1953.

Grulich V. (2012): Red List of vascular plants of the Czech Republic: 3rd edition. Preslia, Praha, 84, s. 631–645.

Holič F., Nepraš K., Kroufek R. (2013): Floristický průzkum přírodní památky Divoká rokle u Mojžíře. Severočes. přír., Ústí nad Labem, 44, s. 19–26.

Hrouda L. (1997): *Linum flavum* L. In: Slavík, B. [ed.] Květena České republiky 5. Academia, Praha, s. 174–175.

Kubát K. (2013): *Carlina vulgaris* agg. v České republice. Severočes. přír., Ústí nad Labem, 44, s. 1–5.

Lipser H., Wittenberger G., Wittenberger W. (1967–1968): Pflanzenvorkommen im Böhmischem Mittelgebirge und im Ost-Erzgebirge aus den Jahren 1930–45. – Aussiger Bote, München, Beil. 19, 20, s. 1–48.

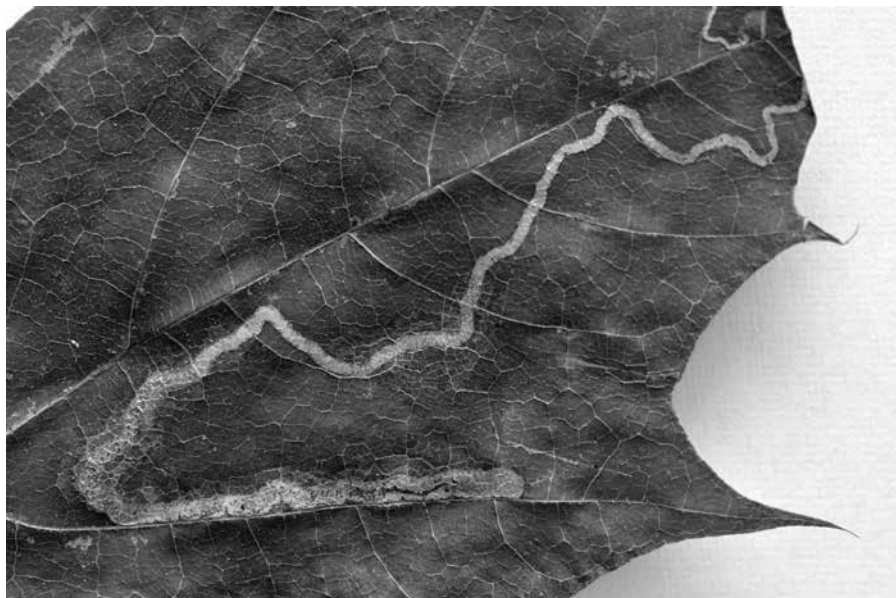

BOHATÁ KOLEKCE POŽERKŮ

Jiří Spružina

Naše muzejní entomologická sbírka byla počátkem roku obohacena o kolekci požerků larev motýlů z čeledi drobníčkovitých (Nepticulidae). Jedná se o obsáhlý materiál čítající více než 6 000 herbářových položek vylisovaných listů stromů a keřů s požerky larev této čeledi motýlů, obecně nazývané též mikrolepidoptera, který shromáždili od roku 2002 do současnosti bývalý kurátor přírodovědných sbírek ústeckého muzea pan Václav Vysoký a entomolog Jindřich Černý z Děčína, specialista na výše uvedenou čeleď motýlů. Po příslušném zaevídování se bude jednat o jednu z největších sbírek tohoto typu u nás.

A o jaké motýly se vlastně jedná? Čeleď drobníčkovitých zahrnuje nejmenší známé druhy motýlů s rozpětím předních křídel od 2,5 do 11 mm. Křídla bývají často nenápadně šedá až černá s dlouhými třásněmi, ale některé druhy se honosí ozdobnými, kovově zlatými a stříbrnými skvrnami různého rozsahu. Housenky se vyvíjejí uvnitř listů, v lodyhách bylin nebo i v kůře stromů,

Mina drobníčka *Stigmella aceris* (Frey, 1857), živná rostlina platan (*Acer platanoides*)
(foto J. Preclík)

kde vytvářejí takzvané „miny“, což jsou na první pohled viditelné chodbičky. Přítomnost živné rostliny je u významného počtu druhů často jedinou podmínkou jejich výskytu na lokalitě. Imaga nejsou ve sbírkách nijak běžná, neboť motýli zřídka přilétají ke světlu a žijí velmi skrytě. Proto v přírodě nalezneme daleko snadněji listy s minami, než imaga. Čeleď Nepticulidae je rozšířena po celém světě. V současné době je známo přes 800 druhů, přičemž v ČR bylo dosud registrováno cca 130 druhů.

V případě drobníků je velmi obtížné stanovit vzácnost jednotlivých druhů. Důvodem je zejména malá prozkoumanost této části motýlí fauny. Většina sběratelů při průzkumu jednotlivých území věnuje pozornost zejména velkým atraktivním zástupcům řádu motýlů. Skutečné odborníky na tuto neprávem opomíjenou motýlí čeleď

lze v rámci České republiky s trochou nadsázky spočítat na prstech jedné ruky. Jedním z důvodů je i skutečnost, že určování (determinace) některých druhů podle min v listech není příliš přesné a někdy téměř nemožné. Proto je často nutné nalézt čerstvé miny s larvami a imaga dochovat laboratorně doma, přičemž doba vývoje k imagu zpravidla kolísá mezi 15–19 dny. I přesto je u mnoha druhů přesná determinace podmíněna rozborem kopulačních orgánů pod mikroskopem. V současné době patří mezi významné odborníky evropského formátu na tuto čeleď Aleš a Zdeněk Laštůvkové.

Ohlédneme-li se do historie studia na Ústecku, nejvýznamnější postavou meziválečné lepidopterologie v severních Čechách v této specializaci byl Prof. PhDr. Friedrich Zimmermann (1895–1961), který objevil celou řadu nových druhů čeledi Nepticulidae pro Čechy. Jeho sbírka mikrolepidopter

Ukázka evidence živné rostliny s minou
(foto J. Preclík)

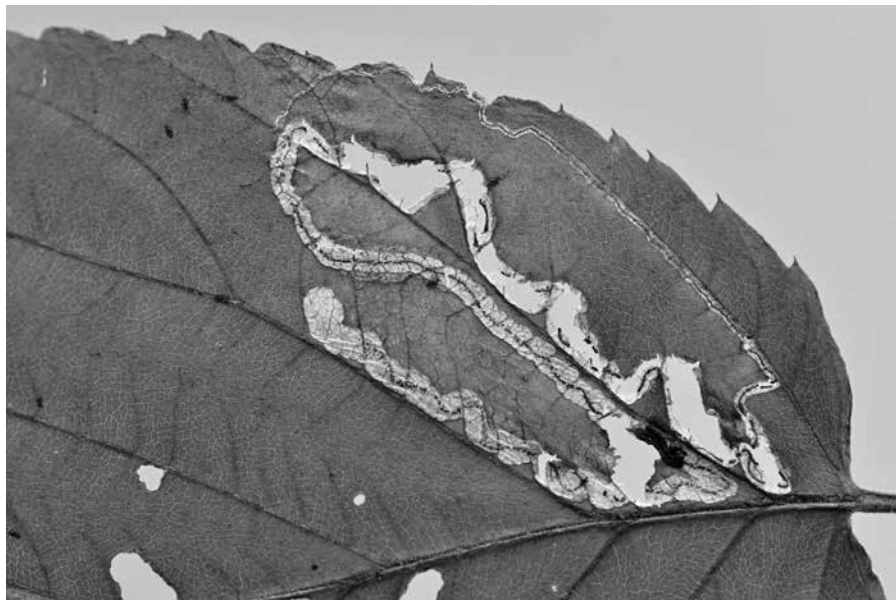

je uložena v Entomologickém oddělení Národního muzea. Tím zájem o tuto skupinu v podstatě až do 80. let 20. století prakticky ustal, než se o ni začal na Ústecku zajímat přední český lepidopterolog J. Vávra, jeden ze spoluautorů nového seznamu motýlů Čech. V současné době se faunistikou minujících motýlů Ústecka zabývá především Jindřich Černý.

Jakkoliv žijí skrytě, někdy drobníci překvapí skutečně masovým výskytem, jako například v roce 1993, kdy ve Vilsnici (Děčín) na dubu (*Quercus robur*) bylo pozorováno masové líhnutí druhu *Ectoedemia subbimaculella* a obdobně pak v okolí obce Hliněná (Děčín), kdy na kmeni a větvích sedělo nebo pobíhalo několik stovek imag tohoto druhu.

Pro běžného člověka, který si v této souvislosti nejčastěji vybaví pouze „utleskávání“ molů a zavíječů v bytě večer u televizní obrazovky, uvedu proto snad neznámější druh minujícího motýla u nás – klíněnky jírovce (*Cameraria ohridella*) z čeledi vzpřímenkovitých. Motýl napadá listy jírovce maďalu (*Aesculus hippocastanum*), má 3–4 generace v roce od dubna do září a napadený strom může přijít předčasně o 70 až 100 % listů. Na území Evropy nemá tento motýl přirozené nepřátele a predanční tlak pěvců a parazitických vosiček dosahuje pouze 1 až 8 % celkové populace housenek na

Mina drobníčka *Stigmella aurella* (Fabricius, 1775), živná rostlina ostružiník (*Rubus sp.*)
(foto J. Preclík)

stromě. Jistě si každý vybaví, jak vypadá listí „kaštanu“ po řádění tohoto drobného motýlka.

Některé druhy minujících motýlů v poslední době nalezené v Ústeckém kraji lze bez nadsázky považovat za mimořádně zajímavé i v rámci České republiky. Jedná se zejména o druh *Stigmella hahniella* (Wörz, 1937), který byl na území Čech nalezen zatím pouze v Českém středohoří. Nemnoho faunistických údajů je též známo o druhu *Stigmella regiella* (Herrich – Schäffer, 1855) obývajícím mírně zastíněné okraje dubohabřin s porosty hlohu.

Co říci závěrem? Při pohledu na tyto drobné, něžné motýlky v kontrastu s velkými, z estetického hlediska jistě atraktivnějšími motýlími čeleděmi mi nezbyvá, než použít staré osvědčené entomologické rčení, že „nejen ve velikosti je krása“ a doufat, že vybudovaná kolekce požerků přispěje k většímu poznání této neprávem opomíjené motýlí skupiny.

Literatura:

Černý J., Vysoký V. (2011): Výsledky faunistického průzkumu čeledi Nepticulidae (Lepidoptera) Ústeckého kraje (severní Čechy). Sborník Oblastního muzea v Mostě, řada přírodovědná, 33, s. 27–38.

Vysoký V., Černý J. (2011): Minující motýli Ústeckého kraje. Drobníčkovití (Lepidoptera – Nepticulidae). Listy Entomologického klubu při Labských pískovcích č.11/2011, s. 3–4 + příloha CD

Imago drobníčka *Stigmella splendidissima* (Herr.-Sch., 1855) (foto J. Preclík)

ZÁPISKY Z TERÉNNÍHO DENÍKU

Olešnický potok, 25. 3. 2015

V rámci dlouhodobého sledování rozšíření druhu ladoňky vídeňské (*Scilla vindobonensis* Speta) náš muzejní botanik, kolega Petr Bultas, jako jednu z možných lokalit výskytu této rostliny vytipoval Olešnický potok. Na výpravě pochopitelně nesměl chybět můj trpasličí jezevčík Fajta, který se pomalu ale jistě stává maskotem našeho přírodovědného oddělení, byť nesnáší Vaška Berana. A to jenom proto, že na něj kdysi před lety Vašek udělal tak naturalisticky věrného šimpanze, že to Fajta nerozhodil a kolem Vaška dodnes přechází s výrazem krysy zahnané do kouta s praporem staženým hluboko mezi zadní kejtíčky.

Vyrazíme ranním autobusem v 8:40 od muzea směr Malečov. Je nádherné počasí, slunečno a podle předpovědi má být přes den až 17°C. V plánu máme projít celé údolí potoka z Malečova až do Olešnice, přičemž nevyklučuji odbočky na vyhráté louky s kvetoucími jívami. Bohužel, hned kousek pod obcí se z potoka stává nechutná stoka. Důvodem je vyústující kanalizační roura hned za umělou nádrží zaplněnou atrofující vodou. Zatím co Petr šlape poctivě v bezprostřední blízkosti toku, já se vzhledem k nevábnému pachu přesunuji výše do svahu. Fajta věren své nevděčné povaze se pochopitelně pohybuje Petrovi v patách a na mne v podstatě kašle. Oči mě již bolí od sledování podrostu za účelem hledání modrých květů ladoňky, kterou bohužel nenacházíme, ale některé druhy si nejen z hlediska četnosti zaslouhují poněkud větší pozornosti. V tomto úseku potoka v podrostu olší roztroušeně kvete prvosenka vyšší (*Primula elatior*/L./Hill) a téměř všude našlapujeme po koberci orseje jarního (*Ficaria verna* Huds.). Jsem překvapen samočisticí schopností potoka, neboť po necelém kilometru dolů po toku od zdroje znečištění se voda vizuálně jeví překvapivě průhledná. Přicházíme k obci Březí, kde se Fajta náhle na stezce zastavuje. Důvodem je skupina asi deseti divočáků, která vyrušena ze siesty v bahně potoka se naprosto nevzrušeně pomalou chůzí přesouvá vzhůru strmým svahem na přilehlou louku. Na horizontu se některé bachyně zdají obrovské, v kohoutku by mi dosahovaly snad do pasu. Posléze je zanedbaná, jistě desítky let stará stezka zařezávající se do svahu přerušena plotem, za nímž prosvítá venkovské stavení. Nedá se nic dělat, musíme do kopce za prasaty.

V údolí Olešnického potoka (foto J. Spružina)

Nahoře nás vítá osluněná louka, kupodivu nezdevastovaná jejich proslulým rytím (v myslivecké terminologii tzv. buchtováním). Již zdáli mne u polní cesty vyústující z vesnice upoutávají dvě kvetoucí jívky. Mezi nafialovělým jarním hávem okolních lísek jejich koruny svítí jako zlaté lampičky. Zjišťuji, že na květech posedává několik baboček kopřivových (*Aglais urticae* L.), baboček bílé C (*Polygonia c-album* L.) a jedna babočka jilmová (*Nymphalis polychloros* L.). Nedávno, asi před týdnem jsem takto pozoroval i babočku admirála (*Vanessa atalanta* L.), u níž se tvrdilo, že imaga ze severu Evropy nejsou schopna přezimovat a v našich podmínkách je přezimování dospělců výjimečné. Nicméně přibývající hlášení dokládají, že je to možné díky mírným zimám v poslední době. Zatím co Petr, pochopitelně následován nevěrným Pacináčem, schází dolů k potoku pokračujícímu pod obcí úzkým žlebem, vytahuji z báglu skládací síťku. Bohužel po několika neúspěšných pokusech zjišťuji, že jsem přes zimu ztratil sezónní

fortel a i přestárlí babočkovi důchodci mi lehce unikají. Zkousím trénovat na poměrně hojně přeletujících žlutáscích řešetlákových (*Gonepteryx rhamni* L.) a těžce se ztrapňuji i na těchto veteránech motýlí říše, neboť imaga se dožívají i s přezimováním téměř roku života, čímž překonávají i babočky.

Po neúspěšné luční komedii se z okolí rozkvetlých jív vracím zpět dolů k potoku za Petrem. Pod korunami olší procházíme vitální populací mokryše střídavolistého (*Chrysosplenium alternifolium* L.), který se nad Březím vyskytoval jen sporadicky. Fajta exceluje. Miluje brodění potoků, a zatím co my jsme přírodní překážky v podobě padlých kmenů a skalních výběžků zasahujících až do vody nuceni pracně obcházet, Fajtovi postup korytem nedělá žádné problémy. Ale i na něho vzápětí dochází. To když najednou zjišťuje, že nás ztratil. Z několikametrové výše sledujeme jeho zoufalou snahu vyhrabat se v sedmdesátistupňovém svahu od hladiny potoka záplavou listů vzhůru k nám. Ačkoliv zapojuje náhon na všechny čtyři packy, náhle se převrací a z téměř metrové výše padá po zádech dolů do tůně. Dokazuje, že ne nadarmo se mu přezdívá též „Ocelový Fajta“. Ve vteřině se oklepe a ihned to zkouší znovu, jako krtek, v listí jen tušíme jeho prodírající se tělo. Nahoře ho chválíme za bravurní výkon a šťastný Fajta nám z vděčnosti olizuje ruce. Kaňonovitý charakter údolí potoka se místy rozšiřuje do olšové nivy přecházející v přilehlé travnaté plochy, které jsou v plném vegetačním období hustě zarostlé kopřivami. Na jednom takovém místě ozářeném sluncem mi cosi přelétá těsně před nosem. Malý, načervenalý motýlek mne vzápětí nutí k nemotornému, až zoufalému běhu, který u Petra pochopitelně vyvolává škodolibý úsměv. Jedná se o černoproužku březovou (*Archiearis parthenias* L.), jednu z prvních jarních pídálek. Vyskytuje se zde i její nejbližší příbuzná černoproužka osiková (*A. notha* Hb.), jejíž samci se odliší od předešlého druhu hřebenitými tykadly. Je pro mne ponížující rozložit si hůl sítky do plné délky a zkouším motýla chytit, jak se říká „z chodu“. To bych ovšem nesměl mít po zimě cca 8 kilo nadváhy vstřebané do mé břišní vany, takže výsledkem lovu je pouze trapná komedie končící mým pádem na krovky.

Kousek nad Olešnicí procházíme zaniklou osadou Černičky. Kdysi zde byl mlýn, nyní již jen jeho rozvaliny, v nichž nacházíme zplanělé tři trsy bledule jarní (*Leucjum vernum* L.) a velkou plochu sterilního barvínku menšího (*Vinca minor* L.), rovněž nepůvodního. Padá na mne nostalgie, když si v mysli vybavím dobovou, byť přehnaně

Pacinač (alias Fajta) mezi Jaterníkem podléškou (foto J. Spružina)

kolorovanou pohlednici tohoto mlýna v jeho plné kráse někdy z počátku minulého století.

Přicházíme k Vartě, kde v areálu bývalého hrádku nacházíme velikou, perspektivní lokalitu jaterníku podléšky (*Hepatica nobilis* Schreber.). Rostlina je v plném květu a zbarvuje strmý bukový svah něžnou blankytnou modří. Když vystoupáme vzhůru, nahoře u malé plošiny se zašlým ohništěm promodrává i několik rašících exemplářů překrásného hrachoru jarního (*Lathyrus vernus*/L./Bernh.). Zde děláme konečně zaslouženou pauzu a na malém ohničku si opékáme pár špekáčků. Fajta se olizuje, už když nás vidí shánět suché klaciky, a neuvěřitelně mu po absolvovaném výkonu, kdy na krátkých nožičkách naběhal dvakrát tolik co my, šmakuje. Následuje poslední úsek cesty, kdy jsme na konci naší exkurze údolím Olešnického potoka a několik odkvetlých trsů sněženky podsněžníku (*Galanthus nivalis* L.) jako by symbolizovalo konec předjaří a dlouho očekávaný nástup skutečného jara. Vivat entomologia!

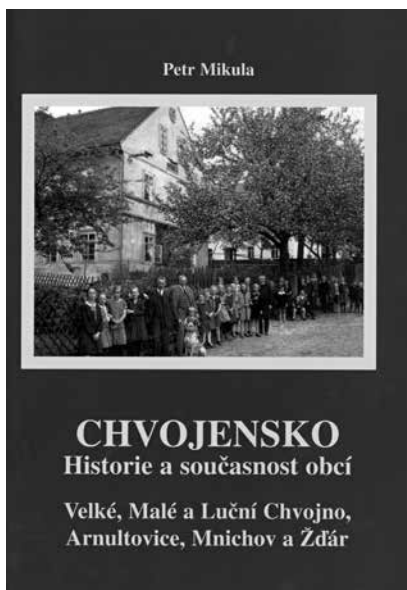
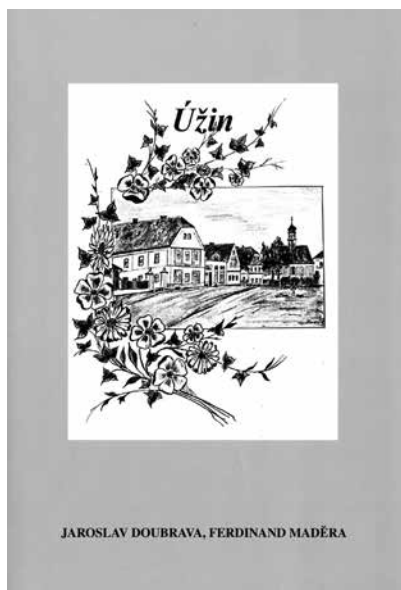
NOVINKY REGIONÁLNÍ LITERATURY

Helena Houfková

Výběr novinek regionální literatury obsahuje pouze publikace vydané v roce 2014. Knihy je možné vypůjčit do studovny muzejní knihovny, označené hvězdičkou lze zakoupit v recepci Muzea města Ústí nad Labem.

Doubrava Jaroslav – Maděra Ferdinand: **Úžin**. Publikaci vydal Jaroslav Doubrava ve spolupráci se sdružením Medias. Na 185 stranách přináší dějiny dnes již zaniklé obce Úžin a v souvislosti s tím také obcí okolních, jako je Chlumec, Skorotice, Roudné, Dělouš, Kamenice a Podhoří. Větší část publikace tvoří historické fotografie Úžina a fotografie ze setkání obyvatel v roce 1987, 2011 a 2013.*

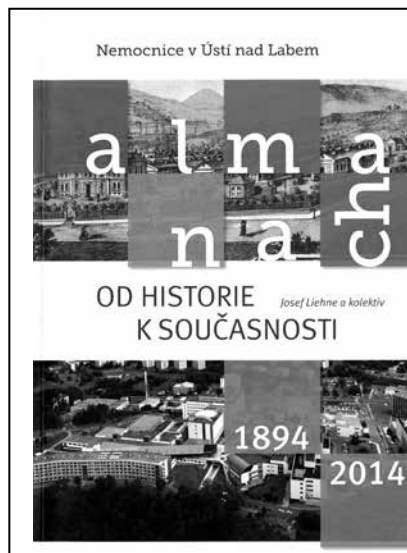
Míkula Pavel: **Chvojensko. Historie a současnost obcí Velké, Malé a Luční Chvojno, Arnultovice, Mnichov a Žďár**. Vydalo občanské sdružení Chvojensko. 343 s. Každé z obcí je v knize věnována samostatná kapitola. Kniha je doplněna seznamem použité literatury a více než sedmi sty fotografiemi, včetně ukázek kronik, listin a map.

Liehne Josef a kol.: **Od historie k současnosti**. Vydala Krajská zdravotní a. s. – Masarykova nemocnice v Ústí nad Labem. 179 s. Almanach vyšel u příležitosti 120. výročí otevření moderní nemocnice v Ústí nad Labem. První kapitoly jsou věnované historii zdravotní a sociální péče v Ústí n. L., další pak přináší přehled vývoje jednotlivých odborných oddělení nemocnice. Kniha je doplněna bohatým fotografickým materiálem.

Knut – ústecký labužník. Sborník k šedesátinám archiváře Vladimíra Kaisera. Vydalo nakl. Kristina Kaisarová, albis international. 224 s. Sborník k životnímu jubileu ústeckého archiváře vydala jeho manželka Kristina, příspěvky ve sborníku od přátel, syna, (jeden napsal oslavenec sám) sestavil Petr Karlíček. Společným tématem je jídlo a pití. Sborník je doplněn fotografiemi.

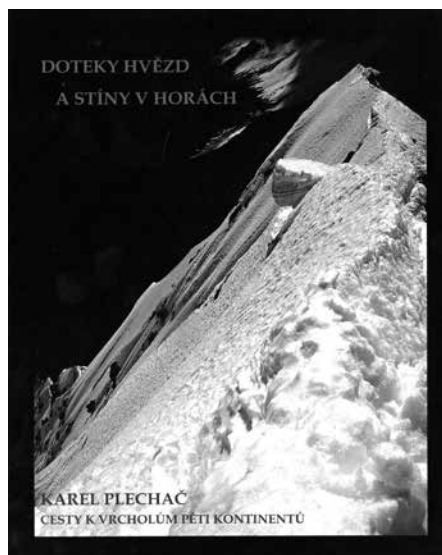

Kaiser Vladimír – Patráková Helena: **Obrazové album ze života ústeckého archiváře Franze Josefa Umlaufa.** Vydalo Město Ústí nad Labem. 197 s. F. J. Umlauf, rodák z Lipové na Ústecku, působil na ústeckém gymnáziu a od roku 1920 byl zároveň archivářem ústeckého městského archivu. Fotografie zveřejněné v knize pocházejí z jeho pozůstalosti a vypovídají nejen o Umlaufovi, ale také o místě jeho působení, zejména obci Lipová, Ústí nad Labem a dalších místech do roku 1945. Poslední kapitola je věnovaná Umlaufovu životu po odsunu do Německa.

Plechač Karel: **Doteky hvězd a stíny v horách. Cesty k vrcholům pěti kontinentů.** Vydala Severočeská vědecká knihovna. 255 s. V knize vzpomínek horolezce a fotografa Karla Plechače najdeme fotografie, popisy a deníkové záznamy z expedic, kterých se sám zúčastnil, a také přehled činnosti horolezců z Ústecka ve světových velehorách a medailonky přátel – horolezců.*

Grund Bohuslav a kol.: **Od minulosti k současnosti. Hasičský záchranný sbor Ústeckého kraje.** Vydal HZS Ústeckého kraje. 261 s. Úvodní část publikace se věnuje historii požární ochrany, dále je rozdělena podle okresů Ústeckého kraje. Jednotlivé kapitoly sledují historii hasičských sborů příslušného okresu až do současnosti. Knihu doprovází řada fotografií.

MEOPTA 80

Jiří Preclík

Od 7. října 2014 do 8. února 2015 se konala v Muzeu města Ústí nad Labem výstava legendární české značky Meopta s názvem „Meopta 80“. Výstava představila výběr z více jak osmdesátileté historie tohoto závodu na výrobu optické techniky od miniaturních fotoaparátů Mikroma až po kinoprojektory Meo 5XB1.

Průmyslová výroba optických přístrojů je jedním z nejmladších oborů českého průmyslu. V době vzniku samostatného Československa zde působilo, kromě bratislavské filiálky světoznámé továrny Goerz a firmy Bratři Fričů v Praze, jen několik menších výrobců fotoaparátů a zvětšovacích přístrojů. Průkopníkem se stala pražská firma Srb a Štys, která již od roku 1919 vyráběla mikroskopy, avšak většinu optických dílů nakupovala z ciziny (hlavně z Německa).

Další, kdo se výrazně zasloužil o rozvoj tohoto oboru, byl Alois Mazurek, který dosáhl intenzivní a stálou intervencí na Ministerstvu školství toho, že se na přerovské průmyslové škole začala vyučovat optika a byly zde zřízeny optické dílny. Právě tato intervence byla prvním krůčkem ke zřízení budoucí továrny. Na školu se začali obracet menší výrobci opticko-mechanických přístrojů. Zakázky rychle narůstaly, avšak scházel potřebný kapitál, a tak se Alois Mazurek spojil s podnikatelem v oboru stavebnictví Ing. Aloisem Benešem. Díky této události 18. května 1933 v Přerově vznikla Optikotechna.

Směr výroby určovaly potřeby tehdy silně vzrůstající amatérské fotografie. Již od začátku roku 1934 se vyráběly čtyři druhy zvětšovacích přístrojů vybavené objektivy Benar. Zvětšovací přístroje se nadlouho staly pro Optikotechnu a později i pro Meoptu jedním ze stěžejních výrobků. Firma stále rozšiřovala nabídku a přinesla do amatérské i poloprofesionální práce s fotografií řadu vylepšení a novinek (např. šikmou tyč nebo zaostřovací štěrbinu). Od roku 1934 až do roku 2005 se vyrobily bezmála 2 milióny všech typů těchto kvalitních zvětšovacích přístrojů z řad Axomat, Opemus či Magnifax. Zástupce všech těchto základních řad bylo možné vidět i na zmínované výstavě. Návštěvník zde mohl nalézt 16 kusů zvětšovacích přístrojů od nejstarších až po nejnovější, určené již pro barevnou fotografii.

S blížící se válkou začala firma vyrábět objektivy k leteckým kamerám, zaměřovače, periskopy či klasické triedry 6 x 30 a 8 x 30. V roce 1935 továrnu

Kurátor výstavy Jiří Preclík držící panoramatický fotoaparát Pankopta (foto L. Zichová)

kupuje Československá zbrojovka Brno a na dlouho určuje směr výroby, který se udržel až do roku 1989. Samozřejmě dál pokračovala i civilní výroba. Počátkem roku 1939 odkoupila firma práva na výrobu dvouokých zrcadlovek od podniku Bratři Bradáčové Praha za 987 000 Kč. Jednalo se o dva typy. Fotoaparát Autoflex se vyráběl nadále, jedinou změnou byl nový objektiv Mirar 2,9/7,5 cm. Levnější alternativa Flexette byla ponechána a dala vzniknout legendě Flexaret I. a proslavila značku Meopta po celém světě. Na svých cestách je používali slavní cestovatelé Hanzelka a Zikmund. Heslo s „*Flexaretem do celého světa*“ tehdy nebylo jen prázdným pojmem. Tento fotoaparát nechyběl ve výbavě mnoha nadšených amatérských fotografů a i mnoho profesionálních fotografů na něj nedalo dopustit.

Během válečných let se, víceméně tajně, vyvíjely později známé a úspěšné přístroje Opema a Mikroma. Po válce byla Optikotechna znárodněna a následně vznikl národní podnik Meopta, spojené závody pro jemnou mechaniku a optiku, se sídlem v Přerově. Pod značku Meopta se sloučilo mnoho menších podniků, které dále pokračovaly ve své výrobě. Velkým úspěchem

Meopty bylo EXPO 1958 (první velká výstava po skončení války, kterou navštívilo 42 miliónů lidí) v Bruselu. Meopta zde obdržela hlavní cenu za promítací přístroj na 35 mm film Meopton IIIa a tři zlaté medaile za kameru Admira 8 IIa, Mikromu II a stereoskopický mikroskop. Na základě dohod o vzájemné spolupráci s NDR z roku 1959 se začala Meopta specializovat na fotoaparáty na film 6 x 6 a větší. Nakonec byla i produkce těchto fotoaparátů ukončena a produkce Flexaretů skončila v roce 1970.

V době největší slávy Meopta exportovala do 64 států na pěti kontinentech. Po roce 1989 přišla velká odbytová krize a vedení podniku začalo hledat nové směry ve výrobě a nové obchodní partnery. Od roku 1992 začal do firmy investovat americký podnikatel českého původu Paul Rausnitz. Toto investování vyústilo v roce 2003 k tomu, že vznikla jednotná nástupnická společnost Meopta-optika a. s. Přerov, která funguje až do dnešního dne a zaměstnává více jak 2 500 zaměstnanců. Jejím cílem je být lídrem v poskytování inovativních řešení, a to především v oborech sportovní (firma Meopta např. dodává optiku pro českou biatlonovou reprezentaci), průmyslové a vojenské optiky. Během těchto let prošlo podnikem více jak 30 000 pracovníků.

Součástí výstavy byly i zvětšovací přístroje (foto J. Preclík)

Výstava vznikla v roce 2013 u příležitosti osmdesátého výročí založení Meopty, tehdy firma představila z podnikových depozitářů na 200 exponátů. V průběhu výstavy začalo exponátů přibývat. Ústecké Muzeum si tuto výstavu zapůjčilo a kromě předtím nevystavených částí podnikových sbírek Meopty také využilo soukromé kolekce kurátora výstavy a muzejní sbírky. Návštěvníkům se tak naskytla dosud nikde jinde nevídaná příležitost prohlédnout si přes 350 výrobků včetně řady prototypů a kuriozit.

Mikroma II (foto L. Zichová)

Ve vitrínách si návštěvníci mohli prohlédnout klasické Flexarety, ale také miniaturní Mikromy na 16mm film nebo panoramatický fotoaparát Pankopta. Nechyběly ani takové speciality, jako je gynekologický či insemináčnický mikroskop. Dalšími zajímavými výrobky z řad firmy Meopta byl např. trichinoskop (přístroj sloužící potřebám veterinárního vyšetření jatečního dobytka), lupy, projektory na diapozitivy, či záznamové zařízení Paratus. Pamětníci si poté mohli zavzpomínat, jak se kdysi složitě vyvolávaly fotografie, neboť součástí expozice byla klasická černá komora, samozřejmě vybavená zvětšovacími přístroji značky Meopta. Ve třetí místnosti si mohli prohlédnout zakázky pro armádu v podobě specializované optiky pro zbraně. Výrobky z Přerova používala československá i německá armáda. Místnosti dominovaly dva kinoprojektory a nechyběly ani další ukázky méně tradičních produktů, třeba Teodolit (přístroj na přesné měření a vytyčování vodorovných a výškových úhlů) nebo hvězdářský dalekohled. Muzejníci také připravili konstrukci se čtyřmi Meoskopy 5, do kterých vložili stereoskopické kotoučky (předchůdce 3D fotografie) s různými tématy (Čert a Káča, Jugoslávie, Koněpruské jeskyně). Stereoskopie umožňuje prostorový zrakový vjem vyvolaný dvourozměrnou předlohou (samostatný obraz pro každé oko).

Ústecký rozměr dodala výstavě kolekce fotografií pořízených v šedesátých letech ústeckým fotografem Wolfgangem Beckerem na oblíbený „meoptácký“ aparát Flexaret řady VII., která byla instalovaná na chodbě, a návštěvníci se těmito fotografiemi loučili s celou výstavou.

Součástí výstavy bylo i několik komentovaných prohlídek s jejím kurátorem Jiřím Preclíkem. Komentované prohlídky ocenily jak samostatné školní výpravy, tak také široká veřejnost. Návštěvníci měli jedinečnou možnost dozvědět se o exponátech přímo z úst kurátora výstavy. Mnozí měli spoustu osobních zkušeností s vystavenými exponáty a mohli zavzpomínat na doby, kdy si sami v koupelně vyvolávali fotografie. Pro další byla návštěva výstavy impulzem prohledat doma skříně a půdy a donést do muzea své poklady značky Meopta. Zkrátka nepřišli ani žáci 8. a 9. třídy ZŠ Palachova, kteří navštívili výstavu v listopadu 2014. Nejenže se dozvěděli, jaký je princip fotoaparátu a o vyvolávání černobílé a barevné fotografie, ale ještě si mohli vzít do ruky nejslavnější fotoaparáty a vyzkoušet, že i po letech pořád fungují a mají své osobité kouzlo.

Témata optiky, optických klamů a největších kuriozit z výstavy byla představena na chodbě muzejní pedagogiky. Zde byli návštěvníci seznámeni s principem fungování oka a optických přístrojů. Naučili se rozpoznávat optické klamy a sami si ověřili záludnosti lidského vnímání. Dozvěděli se, co to jsou stereogramy a jak se na ně správně dívat. „Meoptácká nej“ byla představena jako puzzle. Muzejní pedagožka Martina Pospíšilová ušila také kostým ve tvaru fotoaparátu Flexaret, do kterého se mohli lidé obléci a vyfotit se na památku.

Flexaret VI (foto J. Preclík)

ZDENĚK URBAN – OBRÁZKY ZE ŽIVOTA

Vladimír Cettl

Uspořádat výstavu grafikovi a výtvarníkovi Zdeňku Urbanovi (80) jsme si v ústeckém muzeu plánovali velmi dlouho. Od počátku tohoto záměru uplynulo doslova už několik let. Páteří celé výstavy je komiksová autobiografická kniha „Moje nejen blbě 20. století“, ve které autor vypráví svou mnohdy nelehkou životní cestu v socialistické éře.

Zdeněk Urban se narodil 18. 2. 1935 v Litoměřicích. Velkou část svého života, přesněji od roku 1958, pracoval jako výtvarník a grafik v Severočeských tukových závodech. Zásadním způsobem se podílel na designu obalů široké škály jejich výrobního programu. Vytvářel nejen design potisků krabiček, flakonů, tub zubních past, ale třeba i tvary mýdel. Je dnes velmi zajímavé nahlédnout na dílo člověka, který dával podobu věcem, jež se staly běžnou součástí naší každodennosti.

Po sametové revoluci odešel tzv. na volnou nohu. Živil se jako reklamní grafik. V devadesátých letech vytvářel loga desítkám nových firem, malých i velkých. Tato jeho grafická tvorba je dnes vlastně jakýmsi svědectvím o někdejší vlně svobodného podnikání v nově nastolené demokracii. V paměti Ústečanů asi nejvíce utkvěla loga dnes již zaniklých ústeckých bank – Universal Banka a Ekoagrobanka.

Neméně zajímavá se dnes jeví i tvorba plakátů pro nově vzniklé politické strany a uskupení, z nichž mnohá jsou dnes i po relativně krátké době opět pouhou historií.

Zdeněk Urban při komentované prohlídce své výstavy
(foto J. Preclík)

Část tvorby autora na výstavě v ústeckém muzeu (foto J. Preclík)

Další zajímavou částí jeho výtvarného portfolia bylo malování na stěny interiérů. V Ústí nad Labem svými malbami na zakázku zkrášloval stěny mnoha restaurací – namátkově: Penzion Srdíčko, Restaurace Cihelna, vegetariánská restaurace Fontána, restaurace Londýn a mnohé další.

Po technické stránce je autor dodnes stále přísný řemeslný klasik. Pro svou práci v žádné fázi nepoužívá počítač. Dodnes vše kreslí, vyměřuje a koloruje ručně, případně vytváří koláže. Bravurně zvládá řadu klasických technik, od pouhé kresby tužkou přes perokresbu po olejomalbu.

Ilustroval několik knih a publikací. Vydal dvě komiksové knihy a tu třetí „Ústečané v první světové válce“ připravuje ve spolupráci s naším muzeem. Výstava „Obrázky ze života“ je první svého druhu, která biograficky ukazovala Urbanovo dílo v celé jeho šíři, a ne náhodou byla skončena 18. února 2015 v den autorových 80. narozenin.

Zdeněk Urban sám své dílo nikterak nenadhodnocuje. Výtvarná činnost mu byla vždy především obživou a i ve věku 80 let zůstává nadále plodným a tvůrčím výtvarníkem. Velkou část své léta shromážděvané tvorby daroval do sbírek Muzea města Ústí nad Labem.

JAK SE ŽILO ZA HUSÁKA

Tomáš Okurka

U příležitosti 25. výročí sametové revoluce byla v listopadu 2014 v Muzeu města Ústí nad Labem zahájena výstava „Jak se žilo za Husáka“, která se věnovala každodennímu životu v 70. a 80. letech 20. století v Československu. Toto období představuje důležitou etapu našich novodobých dějin, která je v české společnosti reflektována velmi rozdílně – od pohledů nekriticky nostalgických až po plošné zatracování všeho, co tehdy vzniklo. Cílem naší výstavy bylo představit život v 70. a 80. letech z různých úhlů, přičemž jsme považovali za nezbytné zasadit téma každodennosti do kontextu politické situace v tehdejší Československu. Zároveň jsme chtěli výstavou poukázat na skutečnost, jaký vliv měla tehdejší kultura na formování myšlení a estetického vnímání především u generací lidí, kterým je dnes mezi 35 a 50 lety, a jak 70. a 80. léta celkově ovlivnila další vývoj naší společnosti a kultury.

Úvodní část představila násilné ukončení demokratizačního procesu v Československu invazí vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 a počátky

Rekonstrukce obývacího pokoje panelového domu (foto J. Preclík)

tzv. normalizace. Politické reprezentaci, která byla pod silným vlivem Sovětského svazu, se podařilo za poměrně krátkou dobu zlomit odpor veřejnosti vůči okupaci a novému směřování země. Vedení komunistické strany si uvědomovalo, že již nemůže získat nadšenou podporu obyvatelstva. Spokojilo se s příležitostnými formálními projevy loajality a se zamezením veřejným projevům odporu a obecně veřejné angažovanosti, která by nebyla řízena státem. Při splnění tohoto požadavku nabídlo občanům klid, pořádek a uspokojivé zajištění základních životních potřeb. Většina obyvatel Československa tuto nepsanou dohodu akceptovala a rozhodla se pro klidný život v soukromí.

Hlavní část výstavy se pak zabývala podstatnými aspekty každodenního života: bydlením, nakupováním, trávením volného času, prací a výchovou mládeže. Místnost věnovaná bydlení představila masovou výstavbu panelových domů, která na jedné straně řešila kritickou bytovou situaci, jež na počátku 70. let v Československu panovala, na druhou stranu však požadavek rychlého, levného a jednoduchého stavění měl často negativní vliv na kvalitu bydlení na nově postavených sídlištích. Zároveň přinášela doba 70. a 80. let

Téma nakupování (foto J. Preclík)

velmi necitlivou likvidaci historické zástavby v centrech měst, přičemž právě Ústí nad Labem bylo tímto způsobem poznamenáno mimořádně silně, jak bylo na výstavě připomenuto řadou fotografií a filmových záběrů dokumentujících bourání historické zástavby. K vidění tu bylo dále typické vybavení domácnosti, včetně kompletně zařízeného obývacího pokoje, a zvláštní pozornost byla věnována fenoménu tzv. domácího umění.

V další místnosti jsme se s trochou nadsázky pokusili evokovat atmosféru tehdejších samoobsluh s regály zaplněnými konzervami stejného druhu. Fenomén domácí výroby různých artiklů, často způsobený nedostatečnou nabídkou zboží na trhu, reprezentovalo na výstavě podomácku šité a pletené oblečení, kutilsky zhotovené technické výrobky, jako třeba sekačku na trávu, nebo tehdejší platidla včetně tuzexových „bonů“.

Fotografie na stěnách připomněly výstavbu nových samoobsluh a obchodních domů, jejichž počet v 70. a 80. letech rychle narůstal a které přes veškeré problémy socialistického obchodu přinášely modernizaci nakupování.

Následující místnost přiblížila nové formy trávení volného času, které souvisely především se zavedením dvoudenního víkendu a rozvojem motorismu (ten byl na výstavě reprezentován východoněmeckým motocyklem Simson Schwalbe). Docházelo k masovému rozšíření fenoménu chataření a chalupaření, neboť víkendová a prázdninová sídla nabízela obyvatelům měst možnost úniku z šedi panelových sídlišť do přírody a seberealizaci při úpravě a vybavování domu a obdělávání zahrady. Výstava tematizovala rovněž omezené možnosti cestování do zahraničí, kdy pro velkou část obyvatelstva byly dostupné pouze destinace v ostatních socialistických státech. Prostor zde byl věnován také tehdejšímu filmu, televizi a hudbě.

Poslední výstavní místnost prostřednictvím továrních píchaček připomínala skutečnost, že téměř polovina aktivního obyvatelstva pracovala v průmyslu. Systém centrálně řízeného hospodářství byl znázorněn plakáty k pětiletkám. Svět dětí a mládeže byl pak přiblížen originálně zařízenou

Dítě v outfitu branného cvičení (foto J. Preclík)

Motocykl Simson Schwalbe (foto J. Preclík)

školní třídou, množstvím hraček, pionýrským bubínkem nebo figurínou dítěte v outfitu branného cvičení s pláštěnkou, igelitovými pytlíky na nohou a plynovou maskou. Formování mládeže ve školách a Socialistickém svazu mládeže bylo silně poznamenáno komunistickou ideologií, do značné míry záleželo však na konkrétních učitelích a vedoucích, nakolik své žáky a svěřence tímto směrem vedli. Knižní a časopisecká produkce pro děti a mládež, podobně jako film a televizní pořady, nabízela na jedné straně řadu ideologicky zabarvených titulů a někteří oblíbení autoři byli zakázáni, na druhou stranu vycházelo i množství kvalitních titulů, které se ideologickému působení vyhýbaly. Komunistický režim v 70. a 80. letech nepochybně usiloval o výchovu loajálních občanů a používal k tomu množství hrubě manipulativních prostředků, vedle toho ovšem existoval poměrně velký prostor pro působení na mládež mimo tento výchovný cíl. Jak se ukázalo na konci 80. let, nebyla snaha o výchovu loajálních občanů příliš úspěšná: byla to právě generace mladých lidí vychovávaných v 70. a 80. letech, která se v roce 1989 zásadním způsobem podílela na svržení komunistického režimu.

INTERAKTIVNÍ PROGRAM „ZUBR EMIL“

Martina Kaucká

Interaktivní program s pravěkou tematikou vytvořili pracovníci archeologického a pedagogického oddělení Muzea města Ústí nad Labem v roce 2007 a od té doby patří k nejoblíbenějším programům pro školní mládež. Program vznikl v době, kdy bylo samotné muzeum uzavřeno z důvodu rekonstrukce jeho budovy a za žáky se proto vyjíždělo do škol. K tomuto programu byly také vytvořeny internetové stránky <http://www.emil.muzeumusti.cz/>. Po znovuotevření muzea v roce 2011 prošla tímto programem bezmála tisícovka dětí.

Zubr Emil přibližuje žákům základních škol období starší doby kamenné. Právě toto období v sobě skrývá pro výuku velký potenciál. Program není nabízen nebo určen pouze pro žáky 6. třídy, kde je toto období vyučováno,

Pracovní listy poskytnou žákům základní informaci k programu (foto J. Preclík)

ale je možné ho přizpůsobit také žákům vyšších ročníků anebo naopak pro žáky 1. stupně. Zubr může být také zařazen do předškolní výuky.

Samotný program začíná navozením atmosféry prostřednictvím příběhu o tlupě pravěkých lidí. Žáci si rozdělí role a společně se ocitneme v paleolitu, na začátku jara u vyhladovělé tlupy, která se připravuje na velký lov zubrů. Po přečtení textu lektor žákům prozradí, že některé činnosti, o kterých se v příběhu psalo, si také na vlastní kůži vyzkouší.

Práce žáků probíhá ve skupinách, které se postupně během 90 minut vystřídají na třech stanovištích. Stanoviště jsou zaměřena na tematiku pravěkého lovu, rituálů a paleolitického umění. Právě pochopení spojitosti lovu, rituálu a umění je cílem, ke kterému mají tyto aktivity směřovat. Žáci, kteří přichází na program, znají problematiku lovu a vědí, že v tomto období vznikaly nástěnné malby, venuše a plastiky zvířat, a přesto netuší, že tyto předměty a malby sloužily šamanům právě jako „pomůcka“ k rituálu, který má tlupě zajistit například úspěšný lov a vše, co k životu potřebuje. Žákům je také v této souvislosti objasněna záhada náčelníka a šamana, jejich postavení v tlupě a jejich „náplň práce“.

Rituální tance (foto J. Preclík)

Venuše (originální vzory) a výtvary vyrobené školáky (foto J. Preclík)

Co tedy vlastně žáci dělají? V jednoduchém pracovním listě se věnují různým druhům výtvarných technik, které pravěký člověk používal. Dále materiálu, ze kterého umění vznikalo, a také tomu, co vlastně bylo v umění zobrazováno. Hned po tomto úvodu se ještě rychle podíváme na problematiku paleolitických venuší a už se pouštíme do vlastního tvoření. Úkolem je vytvořit vlastní návrh venuše, která samozřejmě odpovídá vkusu pravěkého člověka. Musí mít tedy zachované charakteristické znaky, bez kterých si venuše neumíme představit.

Mezitím se na stanovišti „rituál“ pokoušíme rozluštit záhadu předloženého obrázku. Poté, co je obrázek rozklíčován, se žáci vydají nazkoušet svůj rituál, který jim má pomoci ulovit pro tlupu potravu. Žáci dostanou k dispozici řadu pomůcek, které jim mají usnadnit vžít se do role šamana a lovců. Tyto pomůcky byly do programu nově zakomponovány právě z toho důvodu, že se mnohdy žáci styděli a byl pro ně problém svůj rituál předvádět. Ve chvíli, kdy si nasadí na hlavu masku zubra, jelena nebo havrana, do ruky vezmou šipky, chřestidla, anebo také právě sošku mamuta a dostatečně si pomalují obličej, si žáci daleko lépe dokáží rituál prožít.

Na stanovišti, kde se věnují lovu, se seznámí s různými druhy surovin a materiálů, které se k výrobě nástrojů využívaly, s typy zbraní a způsoby lovu. Po tomto úvodu už přichází nejvíce očekávaná chvíle – střelba z luku.

V závěru programu následuje už jen předvádění a hodnocení nazkoušených rituálů a výběr nejkrásnější venuše. Vítězové jsou oceněni pexesem s pravěkou tematikou a obdrží také pravítka s časovou osou.

Program lze objednat na e-mailové adrese: kaucka@muzeumusti.cz.

23. MUZEJNÍ SYMPOZIUM V RIEDU

Ve dnech 21. až 23. září 2014 se konalo v hornorakouském městě Ried již 23. Mezinárodní muzeologické sympozium, další z řady společných sympozií, která se pravidelně pořádají ve spolupráci bavorských, českých, hornorakouských a saských muzeologů. Letošním tématem byl současný potenciál a budoucnost městských muzeí ve vztahu k městům a jejich identitě.

Vedle souhrnných zpráv k tématu sympozia z jednotlivých partnerských zemí, bylo vlastní jednání uvedeno úvodním referátem ředitelky Zemského ústředí pro nestátní muzea v Bavorsku Astrid Pellengahrové „Městská muzea v pasti dynamiky? Nelehký vývoj od strážce historické paměti vzdělaného měšťanstva k místu diskursivní rozmanitosti.“ Dále během dvou dnů zaznělo dvanáct referátů, které se snažily na konkrétních situacích městských muzeí seznámit přítomné se zkušenostmi z muzejní práce muzejních institucí ze zúčastněných zemí. Součástí sympozia byla i rozsáhlá posterová prezentace dvanácti vybraných muzeí, mezi kterými nechybělo ani Muzeum města Ústí nad Labem. Ústečtí muzejníci zde prezentovali své zkušenosti z práce s veřejností a ve veřejném prostoru.

Součástí sympozia byly také tematické exkurze do Městského muzea a do Průmyslového muzea ve Waldkraiburgu, návštěva expozic a depozitářů Muzea v přírodě v Massingu. Samozřejmě nechyběly ani komentované prohlídky Vlastivědného muzea Innviertelu v Riedu, kde se sympozium konalo. Přednesené referáty a posterové prezentace budou jako vždy publikovány v samostatném sborníku. (Václav Houfek)

Skupinové foto účastníků muzeologického sympozia (foto pořadatel akce)

ZEMŘEL DLOUHOLETÝ SPOLUPRACOVNÍK MUZEA ROLF ČERVENÝ

Rolf Červený v roce 2009
(foto Deník, P. Sochůrek)

Nejstarší československý magnetofon, či ruční kompresor pro potápěče, to jsou některé z exkluzivních sbírkových předmětů, které za více než šedesát let své vlastivědné činnosti získal pro Muzeum města Ústí nad Labem jeho nejvěrnější spolupracovník Rolf Červený. Bohužel, žádný další „objev“ už ústeckým muzejníkům nepřinese. Zemřel po vánočních svátcích ve svém bytě na Střečkově v nedožitých 73 letech.

Zažloutlá novinová fotografie z roku 1954 ukazuje dvanáctiletého ušatého kluka, kterak s motyčkou pomáhá archeologům ústeckého muzea na vykopávkách v centru města. Pod obrázkem stojí popisek – Rolf Červený člen ústeckého vlastivědného kroužku. Vášeň pro dokumentování historie severočeské metropole už ho nepustila. Nikdy sice historii nestudoval, ale at' pracoval jako opravář výtahů či údržbář, neustále zachraňoval stopy minulosti. „*Přinesl stovky, spíše tisíce předmětů. Většinou šlo věci denní potřeby či dokumenty. Ale byly mezi nimi i naprosté unikáty,*“ zhodnotil spolu-

práci historik Václav Houfek, který s Rolfem Červeným spolupracoval od počátku osmdesátých let. Asi nejcennější příspěvek zesnulého vlastivědce představuje magnetofon z padesátých let vyrobený ústeckou firmou Metra. Jde o nejstarší magnetofon české provenience a neexistuje žádný jiný exemplář, než právě ten od Rolfa Červeného. Našel ho na smetišti a muzeu ho předal v roce 1981.

Ve stejném období přinesl i další unikát, kterým se dnes ústecké muzeum pyšní. Jde o britský ruční kompresor, jehož klikami čtyři lidé vhnáli vzduch

Rolf Červený (vpravo) jako člen archeologického kroužku při ústeckém muzeu pomáhal 1. května 1956 na záchranném výzkumu na Lidické náměstí (fotoarchiv muzea)

do skafandru potápěče. Objevil ho při vyklízení starého skladiště Svazarmu na Střekově. „Dostal sice příkaz ho odvézt do šrotu, avšak zamířil s ním zcela jinak. Přístroj, který váží přes 200 kilogramů, naložil na vozík a odvezl sám přes půl města do muzea. Je téměř jisté, že kompresor je památkou na stavbu Masarykova zdymadla (1923–1935), kde potápěči našli široké uplatnění,“ komentoval stopy Rolfa Červeného kurátor sbírky techniky Martin Krsek. Naposledy v loňském roce od něho získalo muzeum kalkulačku Archimedes z roku 1913 prodanou ústeckou firmou Novitas. Představovala rodinnou památku na dědu Franze Červeného, českobudějovického řezníka.

Naprostou většinu svých objevů vlastivědec do ústeckých historických sbírek nezištně daroval, jiné od něho muzeum koupilo za symbolickou cenu.

Zároveň Rolf Červený sloužil ústecké vlastivědě jako detailní pamětník osudů města Ústí nad Labem. Na sever Čech se dostal coby malý kluk krátce po válce. Byl ještě svědkem řady válečných stop, zejména následků bombardování. Později jako údržbář výtahů opravoval a někdy i likvidoval nejstarší ústecké výtahy fungující od počátku 20. století v honosných činžácích v centru města. I z této jeho činnosti pocházejí některé přírůstky do muzejních sbírek.

Sbírkové předměty i informace z provenience Rolfa Červeného se brzy objeví také na výstavě o událostech roku 1945 na Ústecku. Muzejníci vystaví z darů zesnulého vlastivědce třeba smaltovanou ceduli označující protiletecký kryt, anebo části zápalných bomb, které shazovaly spojenecké bombardéry při náletu na Ústí v dubnu 1945. (Martin Krsek)

CO NÁS STRAŠIDLA NAUČILA V ROCE 2014?

Strašidla, hodné i zlé pohádkové bytosti se v roce 2014 rozhodly strávit v Muzeu města Ústí nad Labem celou říjnovou sobotu. Přípravy na tento den začaly již v letních měsících. Co strašidelná porada, to další nový nápad. Až se nakonec počet stanovišť ustálil na neuvěřitelném čísle 14. Je to možná zvláštní, ale v jednom měla tentokrát strašidla jasno. Každé chtělo malé návštevnický naučit něco ze svého oboru a pojala to po svém a ve velkém.

Piráti byli celkem čtyři. Jejich výchova se nezvrhla a našťestí učili děti jen zakreslovat do pirátské mapy poklad. Úkol kontroloval přísný vlk, který tradičně obsadil postel Karkulčiny babičky. O životě včel se dozvěděly od té nejzasvěcenější – Včelka Mája a Vilík učili sbírat pyl a dávat do pláství. Děti, které skutečně pracovaly jako včeličky, si vysloužily od Máji sladkou odměnu ve formě medíku. Co v lese sbírat a co ne, tak o tom jim pověděl Houbový dědek. S tematikou lesa a zvířátek se setkaly také u Hajného Robátka. To by se ale nesměl objevit Hejkal, který zvířátka dětem popletl. Veverka s liščím ocasem nebo datel se zobákem bažanta...? to je celý Hejkal... ale našťestí děti zvířátka znaly a chyby odhalily rychle. U hlavního schodiště nám usnul obr. Zde se úkolu zhostil druhý Hejkal Vojta. Dával pozor, aby děti obra nevzbudily,

ale pouze mu opatrně vytáhly z kapsy hádanku. Kdo neznal na hádanku odpověď, mohl ji najít ukrytou ve fazolovém lusku, který se pnul po stěně.

Jednou se také mladí návštěvníci museli vžít do role královského dohazovače – tedy, vlastně rádce. Princ si hledal nevěstu a úkolem bylo podle popisu portrétu vybrat z 12 princezen „tu pravou“. Ač se to nezdá, i tento úkol procvičil mozkové závity.

V muzejní knihovně se usadila se svými pohádkami krásná Šeherezáda a pomáhala dětem přiřazovat k pohádkovým bytostem správné domečky. Vedle tkal svůj létající koberec sám Aladin. Práce šla jemu i dětem od ruky a byl v tak dobré náladě, že dokonce dovolil zájemcům pohladit svou lampu a pokusit se vyvolat Džina. Lampa byla na konci dne celá vycídná, ale kouzelný mužiček se neobjevil (nebo ano?).

Veleúspěšní byli tentokrát tři klauni. Chodit po provaze a do toho na lžičce udržet míček – to byla pro každého hračka, ale umotat z balónku zvířátko? Pro někoho nespílitelný úkol. Naštěstí se klauni smilovali a ten den vyrobili téměř tisíc balónkových pejsků, žiraf, koníků, myšek, včelek a jiných zvířátek.

Tento rok své řady rozšířili i čerti. Dole v pekle pořádali nábor čertů, učili správně chřestit řetězem, vyplazovat jazyk, a vlastně vše, co k čertovskému řemeslu patří. Od čertů se muselo projít pavoučí chodbou, na konci které se usadil obří pavouk s velkými kusadly. To byla asi nejtěžší zkouška celého dne.

Za své snažení si mohly děti vysloužit u čarodějnice perníček a nakonec také diplom, který byl podepsaný samotným panem králem a jeho královnou.

Nad celou akcí převzal tentokrát patronát měsíc Říjen a jeho bratr Květen. Říjen nám dopřál krásné slunečné počasí a ještě mezitím stačil dětem připravit křížovku na téma měsíců v roce a pro ty nejmenší obrázky s ročními obdobími. Na stromě, který nechal vyrůst v půlce místnosti, se najednou objevily jarní květy, letní nedozrálá jablka, podzimní větve těsně před sklizní a sněhem pokrytá větývka prosincové jablůňky. To jsou mi ale kouzla... (Martina Kaucká)

Strašidla v muzeu (foto na protější straně J. Preclík)

KONFERENCE ČESKÉ SPOLEČNOSTI ORNITOLOGICKÉ

Podzimní celostátní členská schůze se uskutečnila v sobotu 22.11.2014 v císařském sále Muzea města Ústí nad Labem. Schůzi zahájil předseda ČSO Jiří Flousek, za muzeum přivítal účastníky Václav Beran. Následoval nabí-
tý program, který trval do pozdního odpoledne a pokračoval neformálním posezením v restauraci Na Rychtě až do nočních hodin.

První část schůze byla v režii ředitele ČSO, Zdeňka Vermouzka, který shrnul novinky a provozní informace o ČSO. Poté vystoupili jednotliví zaměstnanci sekretariátu a představili novinky v projektech, na kterých pracují. První vystoupil Petr Voříšek, který informoval především o vznikajícím druhém Evropském hnízdním atlase, který je koordinován právě ČSO. Následně další členové sekretariátu představili výsledky v ochraně či monitoringu ptáků, v práci s veřejností a promluvili také o pestrých plánech do budoucna. Svoji činnost v podání Martina Pudila představila také Severočeská pobočka ČSO. Poté jsme se dozvěděli souhrnné informace z loňské kampaně „Pták roku 2014 – čáp bílý a čáp černý“, která nespočívala pouze v republikovém sčítání hnízdní populace obou druhů, ale také ve vydání speciálního čísla časopisu Ptačí svět, zprovoznění webu *cap.birdlife.cz* či vyhlášení fotosoutěže „Čápi 2014“. Následoval příval informací o „Rorýsích školách“ – programu, jehož cílem je zapojit do ochrany a zájmu o ptáky také

Panelisté při diskuzi – zleva Jiří Flousek, Vladimír Bejček, Petr Voříšek, Václav Beran a Zdeňk Vermouzek (foto J. Škorpilová)

Na schůzi se nakonec sešlo zhruba 80 účastníků (foto J. Škorpilová)

školáky. Šokující, ale nakonec vcelku optimisticky vyznívající byl příspěvek Lukáše Viktory o projektu „Smrtící skla“. ČSO se v posledních letech intenzivně snaží řešit existenci skleněných ploch, na kterých celosvětově ročně zahyne zhruba miliarda ptáků. Netradiční pohled na další, z hlediska ptáků často negativní aktivitu – těžbu, přinesla přednáška Zdeňka Vermouzka, Lukáše Viktory a Václava Berana nazvaná „ČSO a těžba“. Shrnuje převážně pozitivní výsledky úzké spolupráce ČSO s těžbařskými společnostmi.

Zlatým hřebem schůze byla přednáška Stephana Ernsta (Saská ornitologie) s názvem „Mění se doba přiletu našich tažných ptáků kvůli klimatickým změnám?“, která se zaměřila na příklady vlivu klimatu na ptáky v západosaské oblasti Vogtland v letech 1967–2011.

Po vyhlášení výsledků voleb nového výboru proběhl oblíbený diskusní panel pod vedením Petra Voříška, tentokrát na téma atlasové mapování. Během panelu byly představeny výsledky první sezóny mapování pro Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČR, diskutovalo se o metodice atlasového sčítání. Tomáš Telenský přispěl k diskusi představením prvních výsledků mapování hnízdního rozšíření ptáků Krkonoš, které proběhlo v letech 2012–2014. Posledním bodem programu byla přednáška členů faunistické komise na téma aktuálních výskytů vzácných druhů ptáků v ČR a na určování velkých druhů racků zimujících v ČR. (Václav Beran)

MODEL LETADLA ALBATROS OEFFAG D III 153.119

V souvislosti s připomínkovými akcemi ke stému výročí vypuknutí první světové války vydalo Muzeum města Ústí nad Labem koncem roku 2014 plastickou stavebnici modelu letadla Albatros Oeffag D III 153.119. S uvedeným letadlem v únoru a březnu 1918 létal na italské frontě ústecký rodák Ernst Strohschneider. Byl velitelem letky Flik 61J, která operovala z letiště Motta di Livenza. Jeho rodný dům stál v Ústí nad Labem, Teplické ul. 1090/37 (odpovídá přibližně místu, kde dnes stojí budova ČSSZ).

Ve stavebnici je možné si vybrat jednu ze čtyř kamufláží, které představují stroj Ernsta Strohschneidera 153.119, dále stroj 153.32 rovněž sloužící u jeho letky, stroj 153.42 sloužící u Flik 42J, kde Ernst Strohschneider působil od srpna do prosince 1917 a stroj 153.106, který byl osobním strojem Franze Gräsera (velkého přítele Ernsta Strohschneidera) v době, kdy působil u Flik 61J. Model je v měřítku 1 : 48. Autorem ilustrace na obalu je ústecký výtvarník Zdeněk Urban.

Stavebnice byla slavnostně představena veřejnosti v sobotu 22. 11. 2014 během modelářské soutěže, která ukončila výstavu „Kdo si hraje, nezlobí.“ (red)

DARY MOŘE

Na přelomu roku 2014 a 2015 byla v ústeckém muzeu zahájena výstava výtvarnice Veroniky Richterové s poetickým názvem „Dary moře“. Neprezentují se zde však oblíbené mořské pochutiny, ale drobné umělecké výtvo-ry. Jejich základ tvoří plastové lahve, silikonová lana, sítě, kusy izolace, zbytky lodí a další odpad vylovený z moře, doplněný o přírodní materiály (kameny, papír i mušle). Výstava potvrzuje do konce roku 2015 a je součástí mezinárodního projektu *Museo Mundial*, jehož cílem je rozvíjet spolupráci mezi muzejními a rozvojovými organizacemi a poukazovat na priority ochrany přírody související s intenzivním znečištěním moří a oceánů, které vyhlásila OSN na summitu v roce 2000. (red)

Výtvarnice Veronika Richterová se svými výrobky (foto J. Preclík)

ROZHOVOR S VÁCLAVEM HOUFKEM, NOVÝM ŘEDITelem MUZEA

Jste dlouholetým pracovníkem ústeckého muzea. Jaká je historie Vašich muzejních počátků – kdy a jak jste se vlastně dostal k muzejní práci?

Do tehdejšího Okresního vlastivědného muzea v Ústí nad Labem jsem přišel v roce 1986. Dnes to možná někomu přijde neuvěřitelné, ale v té době sehnat do muzea historika byla náročná práce, takže jsem tehdejšímu řediteli muzea PhDr. Františku Ledvinkovi takřkajíc vytrhl trn z paty. Jinak jsem přesvědčen, že se mu na mně líbilo především to, že jsem po vojenské službě, mladý, zdravý a silný. V muzeu se pořád něco někam stěhuje, takže tyto vlastnosti jsou důležité. Jedna z mých vůbec prvních odborných prací, bylo zakopat uzemnění hromosvodu u jednoho z objektů skanzenu v Zubrnících.

Co vás baví na muzejnictví?

Pokaždé, když se dotknete sbírkového předmětu, tak se před vámi otevírá nekonečné množství příběhů, a vy máte tu jedinečnou možnost se těchto příběhů prací v muzeu účastnit.

Co vidíte z pohledu ředitele jako aktuálně nejpálčivější problém, který je nutné řešit, a na co se naopak těšíte?

Nejpálčivějším problémem je stabilizovat podpůrné provozy muzea tak, aby se odborná oddělení mohla v klidu věnovat své práci. Těším se na nové projekty a společné tvůrčí aktivity, protože s kolegyněmi a s kolegy v muzeu tvoříme dobrý a kvalitní tým. Pak je práce radost.

Jste rovněž obecně znám svým vřelým vztahem k trpaslíkům. Kdy jste potkal prvního? Máte nějakého trpasličího oblíbence? A co soudíte o tvrzení děda Vševeda, že ze všeho nejhorší jsou právě trpaslíci – „potvory, které vlezou všude a strašně rychle se množí“?

Nedávno jsem našel starou fotografii, kde je má maminka asi tříletá, převlečená spolu s dalšími dětmi za vousatého trpaslíčka. Takže já to měl dáno osudem několik desetiletí před mým narozením. Jinak, kdy jsem já osobně potkal prvního, to opravdu nevím. Ale jsem přesvědčen, že trpaslíci nás neustále a všude obklopují, a jen naše nedostatečná schopnost vidět nám brání to poznat. Takže určitě to bylo již někde na počátku mého bytí.

Já sám nemám nějakého speciálního oblíbence, rád mám prakticky všechny trpaslíky. A děd Vševed má pravdu, jako vždy.

Muzea v dnešní době nejsou už pouhé budovy se zaprášenými regály s množstvím předmětů, co podle Vás charakterizuje moderní muzeum?

Kvalitní sbírky a kvalitní práce se sbírkami. Muzeum musí být otevřené veřejnosti a na to opravdu nestačí pouze klasické výstavy v muzejní budově. Musí si nacházet nové cesty, kterými sbírky zpřístupní všem zájemcům, proto je důležité pracovat například s moderními informačními technologiemi.

Máte nějaký inspirativní vzor muzea z ČR nebo zahraničí, kterému bychom se mohli v budoucnu přiblížit? Máte konkrétní vize, kam bychom jako městská kulturně-vzdělávací instituce měli směřovat?

Nemám jeden konkrétní vzor, spíš množství zkušeností z různých míst. Jedním z mých dlouhodobých cílů je muzeum jako instituce propojená s ústeckou Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně. Líbí se mi totiž úzká spolupráce univerzit a muzeí v Berlíně, nebo univerzitní muzeum v britském Oxfordu. I ústecké muzeum bylo již kolem roku 1900 prezentováno jako nutný základ pro budoucí vysokou školu v Ústí nad Labem. Takže máme na co navazovat. (red)

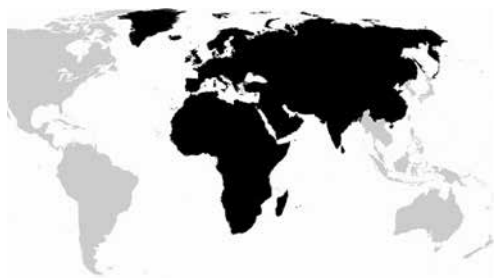
Doba radovánek skončila, je třeba začít vládnout... (foto J. Preclík)

MEMORANDUM POROZUMĚNÍ PRO OCHRANU STĚHOVAVÝCH DRAVCŮ A SOV EURASIE (RAPTORS MOU)

Česká republika se dne 5. listopadu 2014 stala signatářem „Memoranda porozumění pro ochranu dravců a sov Afriky a Eurasie“. Stalo se tak na jedenáctém zasedání konference smluvních stran Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů, které proběhlo v hlavním městě Ekvádoru – Quito (3. 11.–9. 11. 2014). Memorandum porozumění pro ochranu stěhovavých dravců a sov Eurasie (Raptors MOU), Bonnské úmluvy, se zaměřuje na podporu mezinárodně koordinovaných akcí, jejichž cílem je dosažení a udržení příznivého stavu ochrany stěhovavých dravých ptáků a sov v celém africko-euroasijském regionu a také zvrácení poklesu jejich početnosti v místech, kde je to žádoucí. Memorandum v současné době zahrnuje 76 druhů dravců a sov: čeleď orlovcovití (Pandionidae) – 1 druh, čeleď jestřábovití (Accipitridae) – 49 druhů, čeleď sokolovití (Falconidae) – 15 druhů a čeleď puštíkovití (Strigidae) – 11 druhů, které se vyskytují v 132 areálových státech a územích v Africe, Evropě a Asii.

Garantem Memoranda v ČR je Ministerstvo životního prostředí, které ho administruje a také koordinuje veškeré záležitosti související s jeho naplňováním. Pracovník Muzea v Ústí nad Labem, zoolog Mgr. Václav Beran, který se dravci a sovami dlouhodobě zabývá, byl ministerstvem jmenován

Do působnosti Memoranda jsou zahrnuty oblasti vyznačené na mapě černou barvou (zdroj CHM)

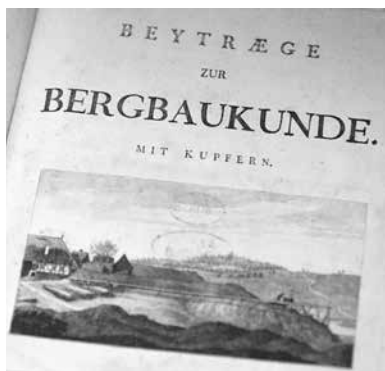
do funkce zástupce pro odborné otázky tohoto memoranda a bude zodpovídat za řešení otázek ekologie a ochrany dravců a sov.

Odborný zástupce bude zpracovávat společně s národním zástupcem zprávu o stavu naplňování memoranda a průběžně sledovat situaci ochrany dravců a sov v ČR. (red)

EXPONÁTY MĚSÍCE

Exponáty měsíce v období prosinec 2014 až duben 2015:

prosinec	Káně bělochvostá (<i>Buteo rufinus</i>) – vzácný host v České republice
leden	Knihy o hornictví ze sbírky starých tisků muzejní knihovny
únor	Nové přírůstky ve sbírce předmětů ze 70. a 80. let, věnovaných návštěvníky muzea po otevření výstavy „Jak se žilo za Husáka“
březen	Zachráněné památky na stavbu lodí při likvidaci loděnice ve Valtířově – dar firmy Kovodemont
duben	Vybavení domácností ústeckých měšťanů ve 14. a 15. století v archeologických sbírkách muzea

Na první straně obálky:

Urbanistická studie přestavby centra Ústí nad Labem – model města v měřítku 1:1 000 na výstavě „Jak se žilo za Husáka“ (ÚHA 1978, foto J. Preclík)

Na druhé straně obálky:

Vybrané exponáty z výstavy „Jak se žilo za Husáka“ (foto J. Preclík)

Na třetí straně obálky:

Nápadité výtvořky z plastových lahví a dalších odpadů vylovených z moře, součást výstavy Veroniky Richterové (foto J. Preclík)

Na čtvrté straně obálky:

Běžný výjev z prodejen potravin v 70. a 80. letech minulého století, dokumentace doby ve výstavě „Jak se žilo za Husáka“ (foto J. Preclík)

PŘÍSPĚVKY K ÚSTECKÉ VLASTIVĚDĚ číslo 11

Vydalo © Muzeum města Ústí nad Labem
2015

Tisk: Jiří Bartoš – SLON, spol. s r. o., Ústí nad Labem

Náklad: 500 výtisků

Redakce, grafická úprava a sazba: RNDr. Zuzana Vařilová, Ph.D.

Jazyková redakce: Ivana Bublíková

Redakční rada: Mgr. Václav Beran, Mgr. Václav Houfek,

Helena Houfková, Mgr. Eliška Wiesnerová

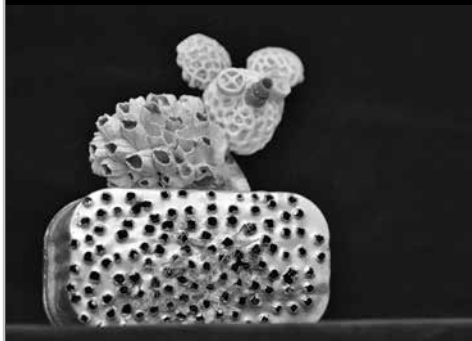
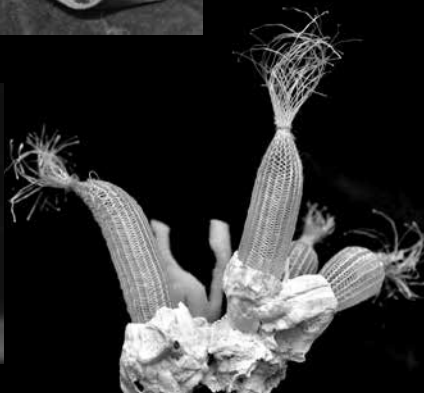
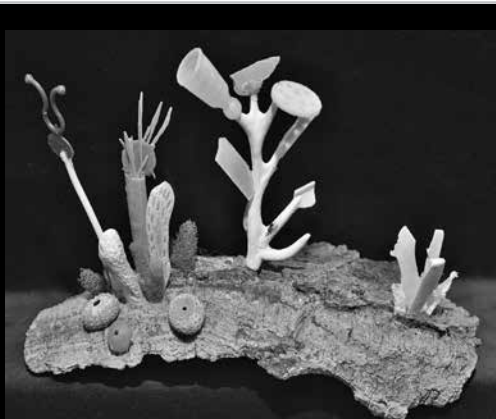
Adresa redakce: Muzeum města Ústí nad Labem, Masarykova 1000/3, 400 01

Ústí nad Labem, telefon: 475 210 937, web: www.muzeumusti.cz

Evidenční číslo MK ČR E 10794

ISSN 1213-1873

Vydalo Muzeum města Ústí nad Labem v roce 2015

ISSN 1213-1873

www.muzeumusti.cz